

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Logistično inženirstvo
Modul: Vojaška logistika

BOJI ZA KOROŠKO 1918/1919 IN KOROŠKI PLEBISCIT 1920

Mentor: mag. Zvezdan Marković
Lektorica: Valentina Ofič, univ. dipl. angl.

Kandidat: Mihael Židan

Ljubljana, maj 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se profesorju in mentorju **mag. Zvezdanu Markoviću** za pomoč in nasvete pri oblikovanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se družini za vso podporo potrpežljivost in spodbudo v času šolanja. Zahvaljujem se vsem borcem za severno mejo, naj njihova dejanja ne bodo pozabljena. Zahvaljujem se tudi lektorici Valentini Ofič, ki je lektorirala mojo diplomsko nalogo.

IZJAVA

»Študent Mihael Židan izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Zvezdana Markovića.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Minilo je že več kot 90 let od na nek način »sramotnega« Koroškega plebiscita v conii A, po katerem je bila južna Koroška priključena republiki Avstriji. Slovenci smo ostali brez 11 % rodne grude in brez 10 % prebivalstva. Po končani prvi svetovni vojni smo Slovenci z podpisom rapalske pogodbe med Kraljevino SHS in Italijo izgubili tretjino svojega etničnega ozemlja. Z Koroškim plebiscitom pa tudi južno Koroško. Z odločnim posredovanjem generala Maistra, ki je po pooblastilu Narodnega sveta prevzel oblast v Mariboru, smo z vidika celote Slovenskega etničnega ozemlja le dobili narodno območje na Štajerskem, kljub nasprotovanju narodne vlade v Ljubljani.

Kot enega izmed glavnih razlogov za poraz na Koroškem plebiscitu se večkrat omenja krutost in neprijaznost srbskih vojakov do lokalnega prebivalstva, čeprav o teh trditvah ni bilo predstavljenih nikakršnih konkretnih dokazov. Menim, da se te trditve uporabljajo le kot izgovor za poraz na plebiscitu, pri katerem je svojo vlogo odigrala po mojem mnenju tudi preblaga narodna zavest Slovencev. V diplomskem delu bom poizkušal kronološko predstaviti potek dogodkov in ugotoviti razloge za poraz na Koroškem plebiscitu.

KLJUČNE BESEDE

- Koroški plebiscit
- mobilizacija
- boji za Koroško
- Rudolf Maister
- narodna zavest

ABSTRACT

It's been more than 90 years of somehow "shameful" Carinthian plebiscite in zone A, for which southern Carinthia was connected to republic of Austria. Slovenes have lost 11% of the homeland and 10% of the population. After the First World War, the Slovenes with the signing of the Rapallo Treaty between the Kingdom of SHS and Italy lost a third of their ethnic territory. With the Carinthian plebiscite we also lost southern Carinthia. With the forceful intervention of General Maister, who under the authority of the National Council took power in Maribor, Slovenes in terms of whole ethnic territory, got the national territory of Styria, despite the opposition of the national government in Ljubljana. As one of the main reasons mentioned for the defeat of the Carinthian plebiscite is the cruelty and unkindness Serbian soldiers towards the local population, even although these claims were not presented any concrete evidence. I believe that these claims are only used as an excuse for the defeat at the plebiscite in which weak national awareness of Slovenes played a decisive role in my opinion. The thesis I will try to present a chronological sequence of events and determine the reasons for the defeat of the plebiscite in Carinthia.

KEYWORDS

- Carinthian plebiscite...
- Mobilization
- Military struggles for Carinthia
- Rudolf Maister
- National awareness

KAZALO

1 UVOD.....	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE	2
1.3 METODE DELA.....	2
2 ZGODOVINA OBMOČJA	3
2.1 PRIHOD SLOVANOV	4
2.1.1 SAMOVA PLEMENSKA ZVEZA.....	5
2.2 KARANTANIJA	6
2.2.1 USTOLIČEVANJE KARNATASKIH KNEZOV	7
2.2.2 ETNIČNA SESTAVA KARANTANIJE	7
2.4.3 GERMANIZACIJA SLOVENSKE ZEMLJE	8
3 SLOVENSKA KOROŠKA PRED IN MED 1. SVETOVNO VOJNO	10
3.1 SLOVENSKA KOROŠKA MED 1. SVETOVNO VOJNO	15
3.1.1 MAJNIŠKA DEKLARACIJA IN DEKLARACIJSKO GIBANJE	18
4 VOJAŠKI BOJI NA KOROŠKEM V LETU 1918/1919.....	22
4.1 POGOBA MAISTER PASSY.....	23
4.2 OFENZIVA KOROŠKE NEMŠKE VOJSKE	25
4.3 OFENZIVA SLOVENSKE VOJSKE 29. APRILA 1919	26
4.4 SLOVENSKO SRBSKA OFENZIVA.....	28
4.5 NAJPOMEMBNEJŠI MOŽJE V BOJIH ZA SEVERNO SLOVENSKO MEJO	30
5 VLOGA SRBSKIH ENOT V BORBI ZA KOROŠKO.....	31
6 KOROŠKI PLEBISCIT.....	34
6.1 PORAZ NA PLEBISCITU Vendar ZMAGA LIBELIČ	37
7 RAZLOGI ZA PORAZ NA PLEBISCITU	38
8 SKLEP	40
9 VIRI IN LITERATURA.....	42

KAZALO TABEL

Tabela 1: Širjene germanizacije na Koroškem glede na delež prebivalstva	9
Tabela 2: Štetja po kriteriju občevalnega jezika na južnem Koroškem	15
Tabela 3: Rezultati plebiscita 10. 10. 1920	37

KAZALO SLIK

Slika 1: Norik v času rimskega imperija	4
Slika 2: Samova plemenska zveza	6
Slika 3: Najverjetnejši obseg Karantanije okoli leta 800	8
Slika 4: Letak Matije Majarja "Kaj Slovenci terjamo"	12
Slika 5: Koncept majniške deklaracije	18
Slika 6: Območja, ki so jih zasedle slovenske čete do 9. 12. 1918	24
Slika 7: Nemški protinapad v decembru 1918 in januarju 1919	26
Slika 8: Sloveska ofenziva 29. 4. 1919 in nemški protinapad	28
Slika 9: Ponovna slovensko-srbska ofenziva 28. 5. 1919	29
Slika 10: Polkovnik Stevan Švabič	32
Slika 11: Plebiscitni coni A in B s pogoji za volilno pravico	35
Slika 12: Avstrijsko-nemška propaganda pred plebiscitom	39

1 UVOD

Uvodoma bi nekaj besed namenil narodni zavesti. Temu terminu bi namenil nekaj besed predvsem, ker menim, da je narodna zavest odigrala pomembno vlogo pri izidu Koroškega plebiscita, katerega posledice sem navedel v povzetku.

Noben narod ne preživi brez narodne zavesti, država brez državljanske zavesti in brez narodne zavesti svojih državljanov nima prihodnosti. V interesu vsake države je, da goji narodno in državljansko zavest svojih prebivalcev. To velja jasno tudi za Republiko Slovenijo, za državo slovenskega naroda. Glede narodne zavesti mi je bila zanimiva anekdota Koroškega Slovenca, ki je pred leti hotel zaprositi za slovensko državljanstvo. Omenjena anekdota je objavljena na spletni strani Narodnega sveta Koroških Slovencev gre pa nekako takole;

»Ko je neki koroški Slovenec pred leti hotel zaprositi za slovensko državljanstvo, ga je pristojni uradnik v Ljubljani osupel pobaral, zakaj da to hoče narediti. Korošec je odgovoril: »Zato, ker sem Slovenec.« Uradnik mu je odvrnil: »Veste, Slovenija pa ni država Slovencev, temveč država svojih državljanov.« Pa se spoznaj človek zamejski ob toliki modrosti!«(<http://nksk.at/>)

Dandanes se sprašujemo ali je domoljubje in domovinska vzgoja vrednota, ki naj bi jo negovali tudi v šolah in učili mlade ideološko neobremenjene zgodovine, ki je omogočila narodovo preživetje, in jih vzgajali v duhu narodne zavesti. Za preživetje naroda ni pomembna le materialna blaginja in blagostanje, ki ga želimo dajati svojim otrokom in ga zapustiti našim rodovom. Za preživetje in obstoj nekega naroda je pomemben duhovni prostor in kulturno ozračje, v katerem vzgajamo mlade z občutkom narodne zavesti, da so ponosni na to da so Slovenci in da znajo braniti svojo identiteto, svoj jezik, svoje ozemlje, svoj prostor v katerem živijo, tradicionalne vrednote ter svoje narodnostne in narodove pravice.

V svoji diplomski nalogi z naslovom »Boji za Koroško 1918/19 in Koroški plebiscit 1920« bom predstavil kratko zgodovino omenjenega območja izpostavil bom problematiko bojev na omenjenem območju ter skušal analizirati vzroke za poraz Slovencev na plebiscitu.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V diplomski nalogi bom predstavil kratek pregled zgodovine obravnavanega območja in njegove značilnosti. Kronološko bom predstavil potek dogodkov, ki so povezani z boji na spodnjem Koroškem v letu 1918/1919 ter opisal dejstva in okoliščine, ki so pripeljale, da se je omenjen konflikt rešil z plebiscitom leta 1920, katerega pa smo Slovenci izgubili. Območje spodnje, avstrijske Koroške ima za slovenski narod še poseben pomen saj so prve zahteve po zedinjeni Sloveniji prišle ravno iz tega območja, Celovec je bil eno izmed žarišč oblikovanja slovenskega narodno političnega programa v času marčne revolucije leta 1848. Z diplomskim delom sem želel preučiti razloge za pasivnost koroških Slovencev in ugotoviti razloge zaradi katerih so Korošci glasovali proti združitvi z ostalimi slovenskimi deželami.

1.2 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

V diplomski nalogi se bom osredotočil predvsem na območje Spodnje avstrijske Koroške na zgodovino omenjenega območja in njegovo kompleksnost. Kronološko bom opisal potek bojev za Koroško ter obdobje pred in po Koroškem plebiscitu. Analiziral bom vlogo Srbskih enot v bojih za Koroško saj so le te mnogokrat omenjene v negativnem kontekstu. Prav tako bom preučil vzroke za poraz na plebiscitu. Posebno omejitev pri izdelavi diplomskega dela predstavlja dejstvo, da je dokumentacija o tej zadevi v Celovcu, torej na Avstrijski strani, še zmeraj zaprta za znanstveno raziskovanje.

1.3 METODE DELA

Namen in cilj naloge sta torej preučiti bistvene dogodke in dejstva povezana z takratnim konfliktom na južnem Koroškem. Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabil deskriptivno metodo obdelave podatkov z namenom interpretacije literature, ki se ukvarja z vprašanjem Koroške. Ravno tako bom uporabil metodo kompilacije in komparativno metodo na podlagi katere bom primerjal podatke različnih avtorjev o določenih dogodkih v zvezi bojev na Koroškem in v zvezi Koroškega plebiscita.

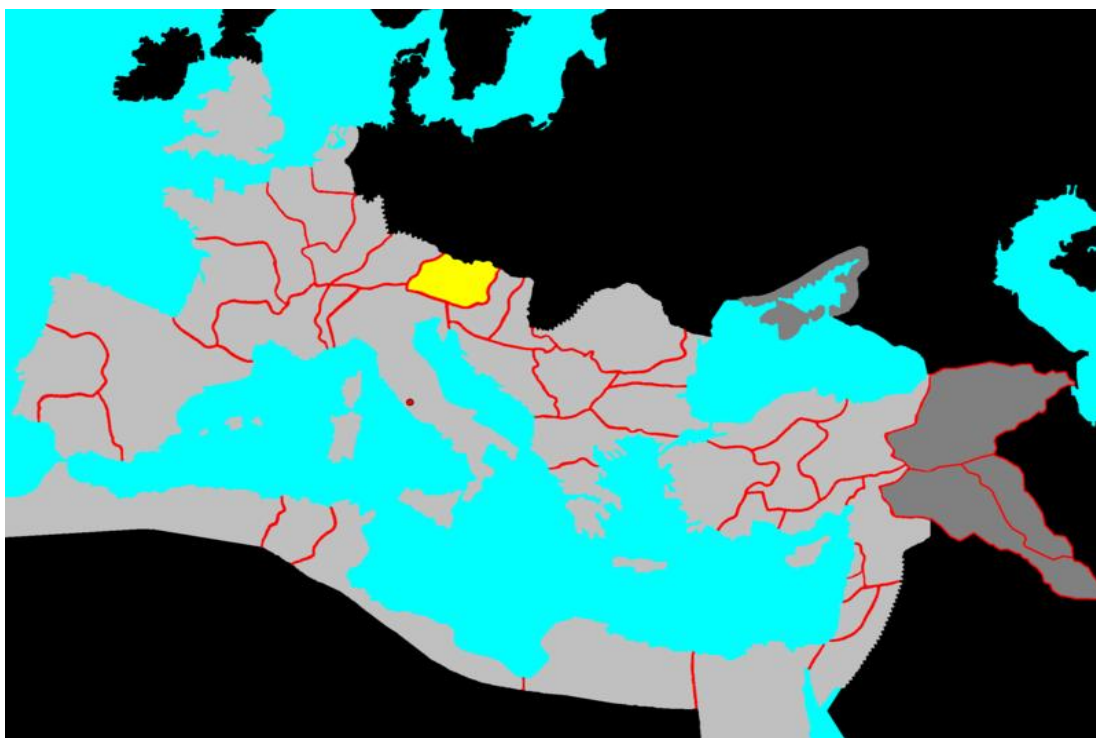
2 ZGODOVINA OBMOČJA

Zgodovinska dejstva slovenskega prostora, tudi na Koroškem segajo v čas Lužiške kulture in Venetov. V predrimskem času se je na območju Slovenije živahno trgovalo, saj sta se tu stikali in končali dve vele evropski trgovski poti. Prva je bila večinoma kopenska Jantarna pot, ki je vodila do Baltika, druga pa Črnomska rečna pot, ki je vodila po Savi in Donavi do črnega morja.

Ob koncu 2. stoletja pr. n. št. so Kelti na delu ozemlja današnje Avstrije in Slovenije ustvarili Noriško kraljestvo. Noriško kraljestvo je bilo zveza več keltskih plemen s prostora Vzhodnih Alp. Poleg Norikov, ki so mu dali ime, so bili v zvezo vključeni tudi Tavriski, Latobiki, Ambidravi, Ambilini, Helvetijci, Ambisonti in še nekatera druga plemena. Ni jasno, ali so v zvezi Noriki dominirali nad drugimi plemeni, ali je šlo za zvezo enakopravnih. Središče Noriškega kraljestva je bilo na področju današnje Koroške, glavno mesto Noreja je bilo najverjetneje na Štalenski gori (nemško Magdalensberg) nad Gosposvetskim poljem. Kraljestvo je obsegalo tudi del Posavinja z mestom Celeia (današnje Celje) (Čepič, 1979:61).

Noriško kraljestvo je bilo gospodarsko pomembno predvsem zaradi železarstva, pa tudi zaradi pridobivanja zlata. Noriško železo so zelo cenili Rimljani, s katerimi je kralj Cincibilus že okrog leta 170 pr. n. št. sklenil državno zavezništvo.

Sredi prvega stoletja pr. n. št. se je kraljestvo pod vladjo kralja Voccia razširilo na vzhod in sever in morda celo seglo čez Donavo, po tem ko so tam živeče germanske Boje porazili Dačani. Okrog leta 15 pr. n. št. so ozemlje Norika Rimljani mirno priključili svoji državi, vendar je obdržalo status tributarnega kraljestva. Šele med vladjo cesarja Klavdija so ga okrog leta 40 formalno preoblikovali v provinco Norik, čeprav zgodovinarji domnevajo, da se je to dejansko zgodilo že prej. Kljub temu, da se Norik pridruži Rimskemu kraljestvu ohrani notranjo samostojnost. Ker je bil pojem Norik prilagojen upravnim in pravnim dejstvom se ni ohranilo v naslednji čas. Posamezne dežele so bile v srednjem veku na novo poimenovane ali so celo prevzele svoje prazgodovinske oznake: Carinthia-Koroška, Styria-Štajerska, Carniola-Kranjska, Carneola-Gorenjska, Goritia-Goriška. Pohod Hunov v Evropo v drugi polovici 4. stoletja je sprožil veliko selitev narodov, katerega višek je propad rimske države. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Norik_rimska_provinca)

Slika 1: Norik v času rimskega imperija

[http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Noricum_\(Imperium_Romanum\).png](http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Noricum_(Imperium_Romanum).png)

2.1 PRIHOD SLOVANOV

Slovani so živeli med Baltikom in Karpati ter med porečjema Visle in srednjega Dnepra. Najkasneje do 1. oz. 2. stoletja se je izoblikoval praslovanski jezik, pri posameznih delih Slovanov pa so se že začele uveljavljati težnje po jezikovnem razvoju, katere so podlaga za kasnejšo delitev na Južne, Vzhodne in Zahodne Slovane. Med rimsko državo in Slovani je bil od Severnega do Črnega morja naseljen pas Germanov. Slovani so morda prvič vplivali na razvoj podonavskih pokrajin rimske države sredi 2. st. s pritiskom na germanske sosedbe. Kvadi in Markomani so leta 167 vdrl v Panonijo. To je moč povezati s slovanskimi pohodi za Karpati. Neki zemljevid, ki verjetno izvira iz 3. st., omenja severno od rimske province Dacije ljudstvo Venadi Sarmati in zahodno od njega Lupiones Sarmati. Drugi vir iz začetka 6. st. pa pove za Slovane, da so bivali takoj za Podonavci, plemeni na levem bregu Donave. To je najstarejši vir, ki omenja Slovane z njihovim sedanjim imenom v grški obliki Sklavenoj. Proti koncu 5 st. je preseljevanje narodov že zajelo tudi Slovane. Ko so se germanska plemena selila iz vzhodne Germanije in se poizkušala naseliti na območju rimske države so za njimi potiskali Slovani. Ob koncu 5. in v začetku 6. stoletja se je v Evropi začelo zadnje obdobje bojev barbarov proti Rimski državi. Slovanski napadi na Bizanc so ravno tako pomembni kot nekaj starejši vdori germanski plemen za Zahodno Rimsko cesarstvo. Okoli leta

550 se je skozi Moravsko ali izpod Karpatov obrnil prvi slovanski naselitveni val v del ozemlja v Vzhodnih Alpah konkretnije ob Donavi na zgornjem in spodnjem Avstrijskem, nato pa se je širil ob Murici in zgornji Muri v notranjost Vzhodnih Alp. Po umiku Langobardov iz Panonije pa se je širil Slovanski val tudi na območje Panonije. Slovani so na območje Panonije prodirali skupaj z Obri. Slovani so bili v odnosu do Obrov v podrejenem položaju. Slovani so morali sestavljati velik del Obrske vojske in se bojevati za Obre. Morali so jim prepuščati najboljši plen, Obri so ves čas zahtevali tudi plačevanje plemenskega tributa. Vendar pa so Slovani ohranili lastne plemenske poglavarje. Leta 626 so Slovanska plemena zapustila Obrsko vojsko. Zaradi neenakega položaja in odnosa Obrov je posledično prišlo do razpada Obrsko Slovanske zveze in do upora pod Samovim vodstvom (Čepič, 1979: 94–103).

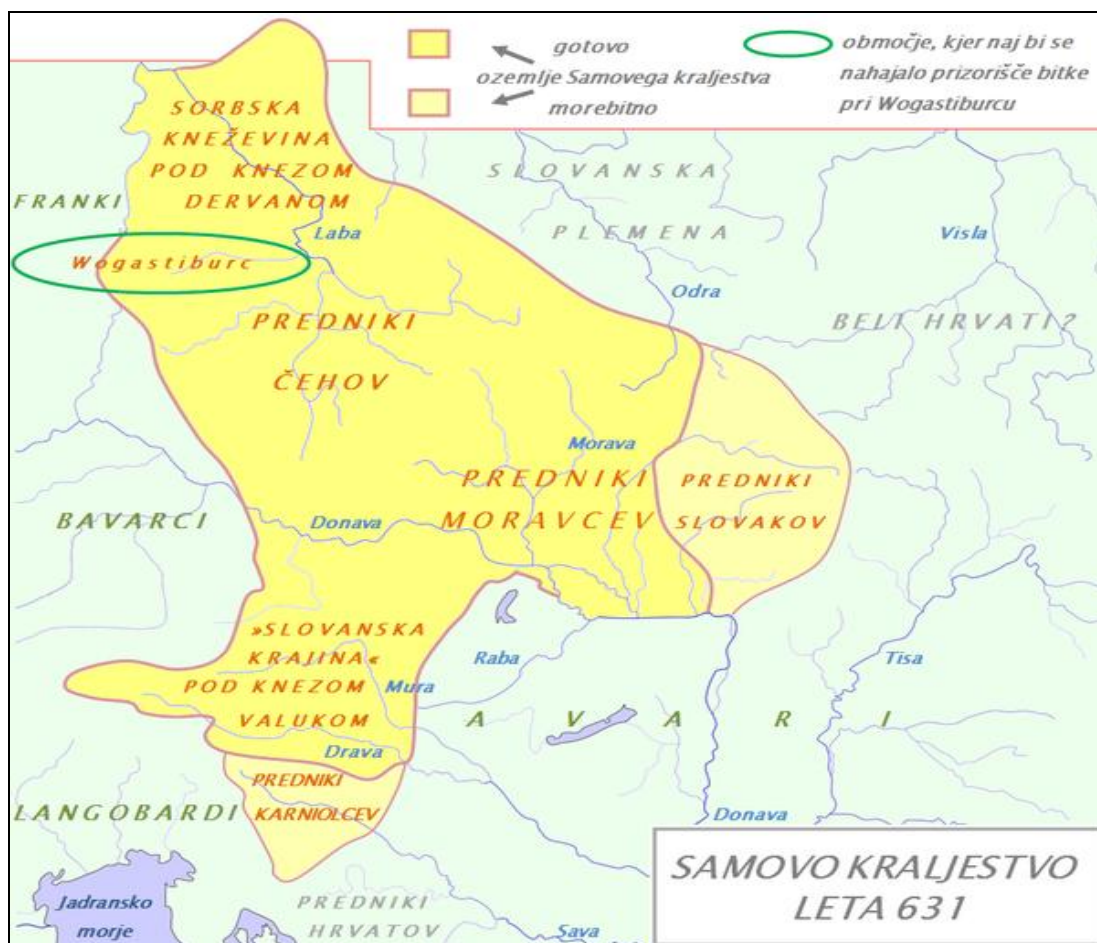
2.1.1 SAMOVA PLEMENSKA ZVEZA

Samova plemenska je prva znana slovanska tvorba nastala je po nekaterih podatkih leta 623, realnejša pa je možnost da je do Slovanskega upora proti Obrom prišlo po letu 626 potem ko so Obri neuspešno naskakovali Bizanc.

Samo (domnevno Frankovski trgovec) naj bi se pridružil trgovcem, ki so trgovali na slovanskem ozemlju, že v času, ko so se Slovani že pričeli upirati Avarom. Zaradi svojega poguma so ga Vendi imenovali za svojega kralja. Samova vstaja in poraz pred Carigradom sta vsekakor tako hudo omajala avarsko vojaško moč, da so se jim v širokem loku od Sudetov do južne Rusije uprla številna slovanska plemena in se začasno otresla njihove oblasti. Samova plemenska zveza pa ni bila naperjena samo zoper Avare, ampak so se slovanska plemena na ta način zavarovala tudi pred pritiski Germanov.

Zaradi odvrčanja Obrske nevarnosti so Franki sprva upor Slovanov celo podpirali, toda po drugi strani nastanek močne zveze med Slovani ni bil po godu germanskim sosedom Bavarcem in Langobardom. Franki so proti zvezi sprožili več vojn. Samovi plemenski zvezi se je pridružil tudi velik del vzhodnoalpskih Slovanov pod vodstvom kneza Valuka. Kdaj točno so se pridružili svojim severnim slovanskim sosedom, ni jasno. Vsekakor so leta 630 v pohodih zoper Samovo kraljestvo sodelovali tudi Langobardi, ki pa so tedaj mejili le na vzhodnoalpske Slovane. Vzhodnoalpski Slovani so se Samu torej priključili vsaj okrog leta 630, ko se Langobardi odzovejo frankovskim zaveznikom. Po drugi strani pa so že leta 628 vzhodnoalpski Slovani proti Bavarcem dosegali tako odlične uspehe da so dosegli ustalitev svoje zahodne meje, kar dokazuje, da so bile v igri širše povezave med Slovani in ne zgolj vojne lokalnih plemen na delu Vzhodnih Alp. To dokazuje vsaj povezovanje vzhodnoalpskih plemen in nastanek politične skupnosti, ki kasneje nosi ime Karantanija.

Najverjetneje Samovi plemenski zvezi niso pripadali Slovani južno od Alp na področju današnje Slovenije saj je bilo to področje prehodnih vplivov med Langobardi, Obri in Slovani. Samo je vladal vsega skupaj 35 let od leta 623 do 658. Po njegovi smrti pa se je zveza plemen hitro razpadla. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Samova_plemenska_zveza)

Slika 2: Samova plemenska zveza

http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Tribal_Kingdom_of_Samo-sl_version.PNG

2.2 KARANTANIJA

Karantanija (tudi Korotan) je nastala v 7. stoletju po razpadu Samove plemenske zveze in je obstajala skoraj 300 let. Ob razpadu Samove plemenske zveze se je Karantanija ohranila kot edina večja enota njeno ime se je v 7. stoletju razširilo na vso pokrajino, ki ji je vladal knez s Krnskega gradu. Jedro Karantanije so sestavljale kotline in doline ob zgornji Dravi in zgornji Muri. Okrog tega jedra so bile na vzhodu in jugu razporejene pokrajine, ki so bile včasih združene z njim, včasih pa so bile odtrgane. Okrog leta 743 so Karantanci zaprosili Bavarce za pomoč v boju proti

Obrom. V zameno za pomoč so morali priznati njihovo (Bavarsko, Frankovsko) nadoblast. Kot talca je moral Knez Borut poslati svojega sina Gorazda in nečaka Hotimirja, katera so Bavarci pokristjanili. Boruta je leta 749 nasledil Gorazd, ki pa je po treh letih vladanja umrl zato ga je nasledil Hotimir. Z vladanjem kneza Hotimirja leta 751 se je začelo pokristjanjevanje Karantancev, kar pa je sprožilo tri upore. Z delovanjem misijonarjev v Karantaniji je moč povezati nastanek slovanskih liturgičnih besedil, ki so pozneje (10. in 11. st) zapisana v Brižinskih spomenikih.

(<http://sl.wikipedia.org/wiki/Karantanija>)

Po porazu Bavarcev leta 788 je bila Bavarska skupaj z Karantanijo vključena v frankovsko državo Karla velikega in tako je Karantanija postala del Bavarske vzhodne krajine, vendar je še ohranila plemensko notranjo ureditev. Najkasneje v tem času se je na njene jugu razvila še ena slovanska kneževina Karniola. Leta 819 se je zaradi nezadovoljstva z furlanskim mejnim grofom začel upor slavonskih Slovanov pod vodstvom Ljudevita Posavskega, kateremu se je pridružil tudi del Karantancev. Po dokončni zadušitvi omenjenega upora leta 823 so Franki leta 828 reorganizirali upravo in v mejnih plemenskih kneževinah so domače slovanske kneze zamenjali frankovski grofje. Zadnjega karantanskega kneza Edgarja je zamenjal grof z Bavarske, Helmwin. Z njegovim nastopom je Karantanija znova vključena v Bavarsko vzhodno krajino. V frankovskem obdobju se je ime razširilo na ime celotne Vzhodne prefektore in potem na ime Arnulfovega Regnum Carantanum, vojvodina, ki postane poznana pod imenom Koroška, ki pa je sprva več stoletji nosila ime Karantanija (Čepič, 1979:111–119).

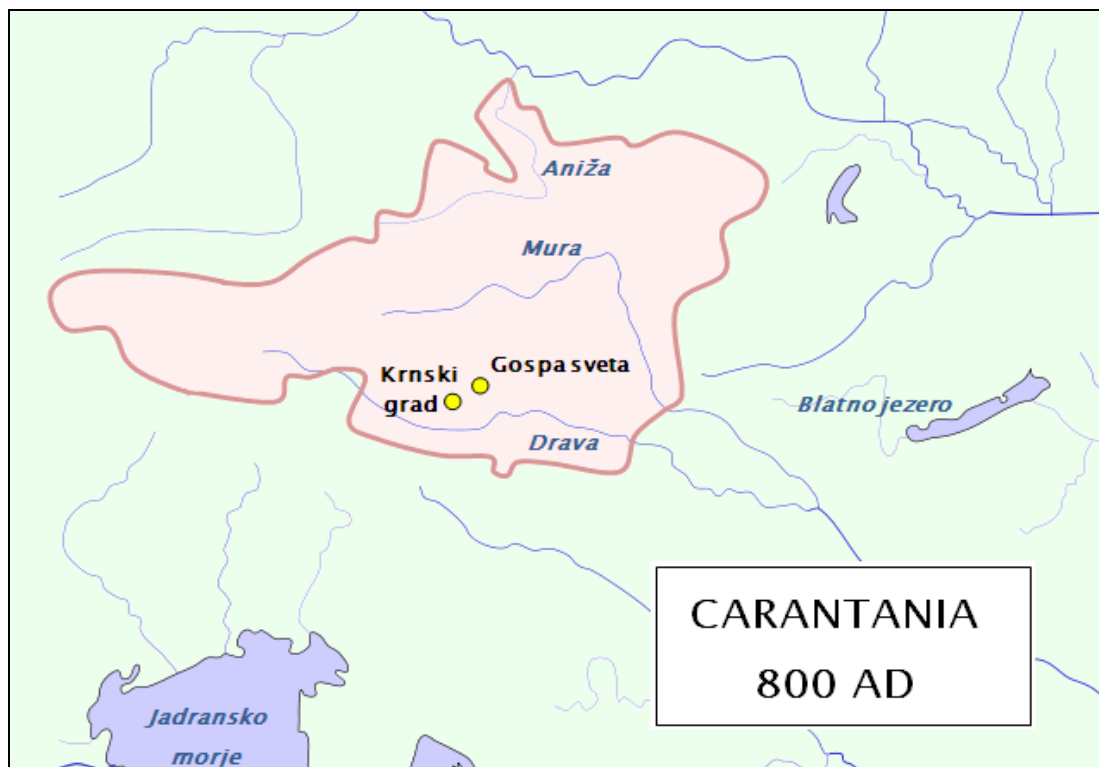
2.2.1 USTOLIČEVANJE KARNATASKIH KNEZOV

Starodavni obred ustoličevanja karantanskih knezov v slovanskem jeziku je v karantanskem času potekal na knežjem kamnu na Krnskem gradu. Obred se je v spremenjeni obliki ohranil tudi po ukinitvi plemenske kneževine, nastanku grofije in pozneje vojvodine Koroške in je bil v uporabi vse do prve polovice 15. stoletja, ko se je dal 18.3. 1414 zadnjič ustoličiti slovenskemu kmetu Ernest železni (Čepič, 1979: 118).

2.2.2 ETNIČNA SESTAVA KARANTANIJE

Večino prebivalstva so nedvomno predstavljali Slovani, ki so največ prispevali k etnogenezi Karantancev. Med njimi pa so živeli tudi preostanki Romaniziranih staroselcev nekdanje province Norik in verjetno tudi ostanki germanskih plemen, ki so se tu naselila po propadu rimske oblasti in pred prihodom Slovanov. Verjetno so med Karantanci živeli tudi Avari. Karantanija je nudila tudi politično zatočišče manjšim skupinam Bolgarov in Langobardov. Na ozemlju Karantanije se razvil poseben južnoslovanski jezik z mnogimi zahodnoslovanskimi primesmi, katerega značilnost lahko prvič zasledimo v Brižinskih spomenikih, ki so nastali v 10. in 11.

stoletju na ozemlju današnje severne Koroške
(<http://sl.wikipedia.org/wiki/Karantanija>).

Slika 3: Najverjetnejši obseg Karantanije okoli leta 800
http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Carantania_800_AD.PNG

2.3 GERMANIZACIJA SLOVENSKE ZEMLJE

Ko so Franki podjarmili slovanske pokrajine, so bile te razmeroma redko poseljene. Pod frankovsko vladno so se začeli naseljevati na doslej pusta ozemlja vendar so jih ustavljali napadi. Obdobje od 10. do 12. stoletja je obdobje obsežne Germanizacije velikih delov »starega slovenskega ozemlja«, močno pa se je meja premaknila v slovensko škodo med 12. in 15. stoletjem v tem obdobju velike notranje kolonizacije so začela nastajati tudi mesta. To notranjo kolonizacijo so vodili novi zemljiški gospodje od grofov, vojvod, krajišnikov do manjših zemljiških gospodov. Posamezni viri navajajo da so še do 13. stoletja v Zgornji Avstriji obstajali slovenski podložniki samostana St. Florian. Enako še nekaj stoletji omenjajo tudi posamezne naselbine v spodnji Avstriji najkasneje v 14. do 15. stoletju pa te kraji postanejo že nemški. Obnovil pa se je tudi nemški naselitveni val na Koroško in Štajersko poleg slovenskih krajev so nastajali nemški. Gorata Zgornja Koroška še ni

bila zanimiva za nemške kolonialiste. Slovenske naselbine so ostale še ob zgornji Dravi, na vzhodnem Tirolskem, ob rekah Moll, Malta in Lieser.

Koroška je bila skozi celotno srednjeveško obdobje in velik del novega veka slovenska dežela kar pričajo mnogi viri, od Brižinskih spomenikov, sklicevanje koroških vojvod na slovenski jezik, ustoličevanje koroških vojvod. V 15. stoletju se je zgodil prelom po vpadu Turkov na Koroško leta 1476 saj je v tem obdobju slovensko prebivalstvo stagniralo za 15–20 % in to praznino so nadomestili nemški kolonialisti. Vendar je bila Koroška kljub posameznim predelom slovenska vse do 18. stoletja. Zanimivo je da se Nemštvo na Koroškem ni ustvarilo samo z naselitvami Nemcev ampak z nasilno germanizacijo, predvsem z obveznim šolstvom, ki ni potekalo v materinem ampak v nemškem jeziku. Od sedanjih Nemcev na Koroškem jih je ogromno ponemčenih avtohtonih staroselskih Slovencev.

(http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.htm)

LETO	SLOVENC	NEMCI
1000	98,6 %	1,4 %
1300	98,6 %	1,4 %
1500	97,5 %	2,5 %
1600	97,1 %	2,9 %
1700	94,2 %	5,8 %
1750	85,6 %	14,2 %
1800	63,7 %	36,3 %
1850	39,8 %	60,2%
1900	35,3 %	64,7 %
1920	31,5 %	68,5 %
1950	17,6 %	82,4 %
2000	7,7 %	92,3 %

Tabela 1: Širjene germanizacije na Koroškem glede na delež prebivalstva

http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.htm

Z letom 1846 se v Avstriji začne moderen popis prebivalstva. Popisovalo se je tudi jezikovno pripadnost, a ne narodnosti ali materinega jezika, pač pa občevalni jezik. Občevalni jezik pa pomeni tisti jezik, ki ga izprašani uporabljajo v javnosti, v mestu! Slovenci, ki so bili bližje mestom, so pogosteje morali govoriti nemško. Vse Slovence, ki so večkrat morali občevati v nemškem jeziku, so enostavno šteli med Nemce, čeprav to še zdaleč niso bili (Ude, 1970).

Zanimiva in hkrati »smešna« se mi zdi teorija, da naj bi na Koroškem živeli posebni »Windische« oz. Vindišarji različni od Slovencev. Izvor tega imena izhaja iz germanskega izraza za staro evropske Venete, ki so živeli ob Baltskem morju in ta

izraz so potem Germani prenesli na Slovane. Sigurno je, da so Alpski Nemci z tem izrazom označevali svoje slovenske sosede in njihov jezik. Že Linhart je ugotovil, da izraz Winden ali Wenden itd. pomenijo sicer Slovane ampak ne v njihovem jeziku vendar kot oznaka drugih narodov zanje, ta ugotovitev velja tudi do danes tudi za koroške Slovence. Avstrijska država ni imela do leta 1848 nikakršne fiksirane klasifikacije narodov, ki so živeli v tej državi in zato najdemo v uradnih publikacijah in aktih oznake kakor »slovanski«, »ilirski«, »vlaški« pri nas pa se govori o Kranjcih, Wenden, Windische in o njihovih jezikih. Konec 19. in v začetku 20. stoletja Avstrijska država kljub zapostavljanju Slovencev in slovenščine pri štetjih po občevalnem jeziku vztraja pri stališču formuliranem sredi 19. stoletja in pozna na tem ozemlju le Nemce in Slovence Kranjci ali Windischi se ne pojavljajo več.

V nacionalnih bojih v tem obdobju ne le na Koroškem, ampak tudi na Kranjskem in Štajerskem obstajajo ljudje, ki jih Slovenci označujejo kot nemčurje, Nemci pa kot Nemcem prijazni Slovenci. Zanje Nemci in oni sami trdijo, da so Slovenci vendar pa je po njihovem mnenju napredek mogoč le preko nemškega jezika in nemške kulture in na podlagi tega morajo zlasti srednje in višje šole ostati nemške in da se morajo omenjeni nasloniti na Nemško politiko. Pri tem so operirali, da se slovenski dialekti preveč razlikujejo in tako ljudstvo ne razume slovenskega knjižnega jezika ki da je umetna tvorba. Na tak način so Nemci operirali povsod pa vendar najbolj na Koroškem kjer ni bilo niti ene osnovne šole v slovenskem jeziku. Ves ta tabor, ki odreka Slovincem vsako ali vsaj vsako višjo kulturo in samostojno politično nastopanje je seveda instrument germanizacije.

Leta pred prvo svetovno vojno so leta povečanega nemško nacionalnega pritiska, ki vidi v germanizaciji Koroške prvo etapo na poti do Trsta. To pa je tudi doba močnega odpora. Germanizacija ima uspehe, vendar ne na večini slovenskega ozemlja. Osnove za bodoče politične orientacije so obstajale, a vse je bilo še neodločeno in odvisno od bodočih dogodkov (Ude, 1970).

3 SLOVENSKA KOROŠKA PRED IN MED 1. SVETOVNO VOJNO

Tako kot v drugih slovenskih deželah se tudi pri koroških Slovencih prebujajo zahteve po oblikovanju svojega kulturnega značaja. Z pomladjo narodov leta 1848 pa se koroški Slovenci uprejo nemškim prizadevanjem, ki Slovincem odrekajo upravičenost na lastno politično narodnost in jih hočejo vključiti v nemški politični narod. Kljub položaju in neugodni zemljepisni legi so imeli Koroški Slovenci veliko vlogo pri ustvarjanju kulturnih in političnih podlag celotnega slovenskega naroda. Slovensko gibanje na Koroškem je temeljilo na etničnih dejstvih. Od srednjeveškega

ponemčevanja v 15. stoletju se je narodnostna meja ustalila Slovenci pa so postali v mejah koroške vojvodine manjšina.

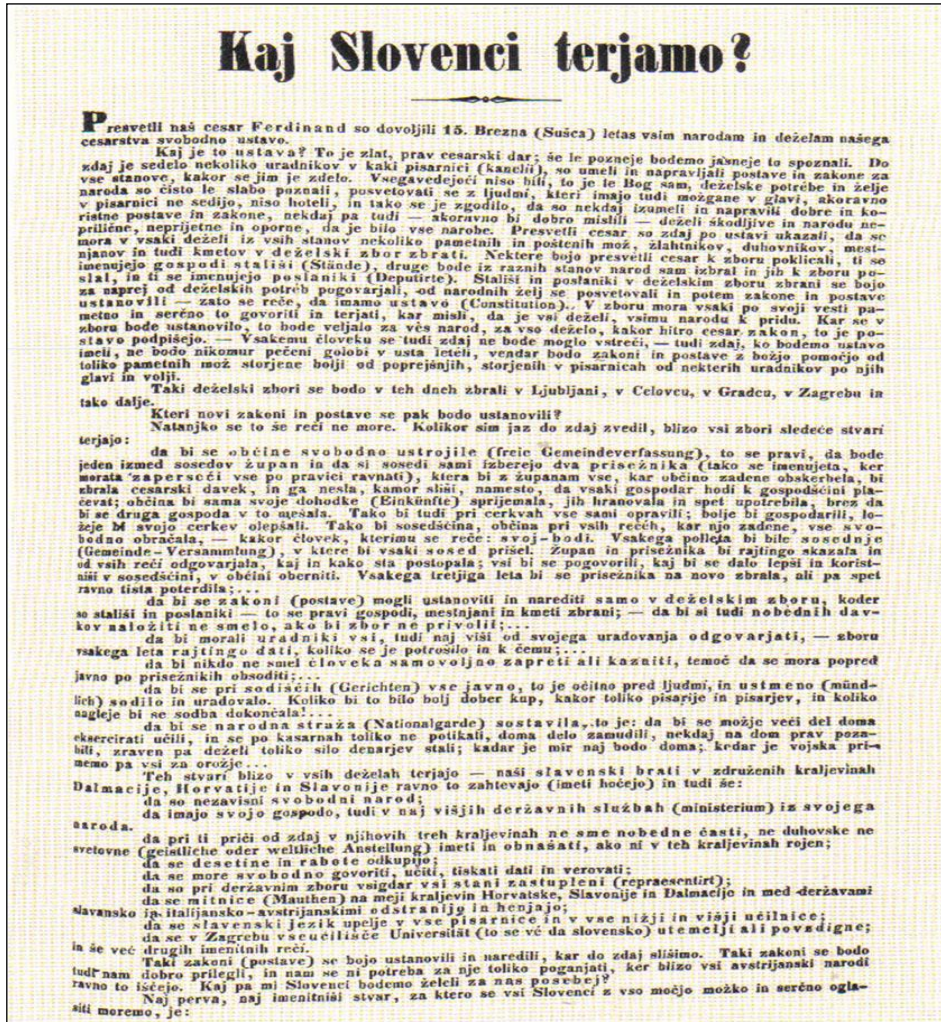
Do sredine 19. stoletja so Slovenci naseljevali vse koroško ozemlje južno od narodnostne meje . To ozemlje je imelo zaradi svojega etničnega značaja v slovenski literaturi ime »Slovenska Koroška«, čemur pa Nemški in Avstrijski avtorji še danes dosledno nasprotujejo. Vso poljedelsko prebivalstvo južno od narodnostne meje je bilo strnjeno slovensko. Nemški element je bil omejen na mestna naselja, socialno pa zlasti na zgornje družbene plasti. Južno od narodnostne meje je bilo po izračunu B. Grafenauerja leta 1846 med 132.000 prebivalci 118.000 ali 89,4% Slovencev. Celotna Koroška je tedaj štela 318.577 prebivalcev Slovencev je bilo 122.000. Nemška oblast je vsiljevala potrebo po znanju nemškega jezika vsakomur, ki je storil korak v višjo socialno plast. Ta položaj je pospešil zahtevo po politični in jezikovni enakopravnosti slovenskega prebivalstva ne samo v šolstvu ampak tudi v političnem življenju. Celovec je navkljub svoji obrobni legi postal eno izmed žarišč oblikovanja slovenskega narodno političnega programa v času marčne revolucije leta 1848. Že prve dni aprila 1848 je celovski stolni kaplan Matija Majar zbiral podpise za peticijo, ki je zahtevala avtonomno zedinjeno Slovenijo s posebnim deželnim zborom, ožjo zvezo Slovenije s Hrvaško, pravico uvesti slovenski jezik šole in urade, zahtevala je znanje slovenščine pri vseh ki hočejo dobiti v Sloveniji službo. V nekoliko spremenjeni obliki je svojo peticijo pripravil za tisk pod naslovom »**Kaj Slovenci terjamo**« Izšla je 10. maja 1848 kot priloga »Novic«. Zanimivo, da je ravno Celovec tisto središče iz katerega se je oglasila zahteva, da naj bo Zedinjena Slovenija dopolnjena z zvezo s Hrvaško, to dejanje je pomembno za splošno slovensko zgodovino, a treba ga je poudariti kot samostojno politično dejanje Slovencev na Koroškem.

Matija Majar Ziljski se je rodil leta 1809 v Goričah v Ziljski dolini. V Celovcu je študiral bogoslovje, nato pa bil med letoma 1844 in 1848 stolni kaplan. Med letoma 1851 in 1870 je bil župnik v Gorjah v Zilji, od 1871 do 1883 pa beneficiat na Križni gori blizu Celovca. Umrli je leta 1892 v Pragi, kjer je tudi preživel zadnja leta življenja. S svojimi prispevki je sodeloval pri publikacijah Antona Martina Slomška in pozneje v Novicah. Posvečal se je zbiranju ljudskih pesmi, opisoval šege, pisal potopisne, etnološke, slovensko in slovansko spodbudne ter jezikoslovne članke. Med njegovimi izdajami je treba omeniti Pesmarico cerkveno iz leta 1846, Slovnico rusko za Slovence (1867) ter knjigo Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola. Matijo Majarja Ziljskega je med drugim zaposlovala zamisel o zblíževanju slovanskih jezikov in umetnem slovanskem jeziku, kar se kaže v delih Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik (1848) in Vzajemni pravopis slavjanski (1865).

Dejavnost za Zedinjeno Slovenijo pa se ni omejevala samo na zbiranje podpisov. Ustanovljeno je bilo društvo »Koroška Slovenija«, ki je že 13. maja 1848 poslalo

pozdrav srbski narodni skupščini in 8. junija pozdrav slovanskemu kongresu v Pragi v katerem so ponovno zahtevali Zedinjeno Slovenijo

(<http://www.rtv slo.si/kultura/novice/200-let-matije-majarja-zliskega-kaj-slovinci-terjamo/203347>).

Slika 4: Letak Matije Majarja "Kaj Slovenci terjamo"

http://www.hervardi.com/zedinjena_slovenija.php

Desetletje absolutizma je še bolj utrdilo položaj nemškega meščanstva v državi in na Koroškem. Po nemški želji je 13. marca 1849 vlada ločila Koroško od ilirskega gubernija v Ljubljani, jo upravno osamosvojila in s tem pokopala upe koroških Slovencev na tesnejšo zvezo z Kranjsko. Absolutizem je Slovencem pustil neka jezikovno kulturnih drobtin v večjem številu osnovnih šol je slovenščina postala učni jezik, v celovški gimnaziji so celo dopustili gojitev slovenskega jezika, deželni uradni list so tudi izdajali v slovenskem jeziku. Sicer pa se v popolnoma prevladujočem

položaju nemštva v deželi ni nič spremenilo. Slovenskemu političnemu uveljavljanju je bila postavljena nova ovira z novo upravo, sodno in volilno razdelitvijo dežele, ki se ni ozirala na jezikovno mejo ampak je slovenski delež razdelila in ga po posameznih kosih vezala na nemško ozemlje. Uradni jezik je ostal izključno nemški. Šestdeseta leta 19. stoletja, v času ustavnih bojev, so pokazala, da slovenski element na koroškem napreduje vsem oviram navkljub predvsem v smislu narodnega oblikovanja tako kot drugod po Sloveniji. V čitalniški dobi postane Celovec nekaj časa celo središče slovenskega knjižnega snovanja. Slovenski politiki na Koroškem posebno Matija Majar in Andrej Einspieler bistveno vplivajo na oblikovanje slovenskih političnih programov. Medtem ko Majar izhaja od zahteve po Zedinjeni Sloveniji po naravnem pravu in jo 13. maja 1861 spet določno opredli, se Andrej Einspieler že istega leta in potem vse do konca življenja v bistvu oklepa zgodovinskega prava v smislu kronovinskega federalizma, pri čemer naj bi se kronovine v katerih bivajo Slovenci tesneje združile in položaj slovenskega prebivalstva uredile po skupnih merilih.

V letih od 1869 do 1873 se tudi na slovenskem Koroškem skušajo uveljaviti mladoslovenske sile. Omenjene skupine organizirajo slovensko politično društvo Trdnjava (1869), ki se izreče za zedinjeno Slovenijo, 7. decembra 1870 pa tudi za jugoslovanski program. V letu 1870 pride na Koroškem do več zborov in dva slovenska tabora pri Pliberku pa tabor prepove deželna vlada. Tretji tabor se zgodi 5. Avgusta 1871 na Buhljah pri Grabštajnu v neposredni bližini Celovca, tako kot na preostalih taborih se tudi na tem taboru večina izreče za Zedinjeno Slovenijo. Vendar je ta tabor že potekal pod vtisom vedno uspešnejšega prizadevanja Andreja Einspielerja, da gibanje, ki so ga sprožili mladoslovinci, spelje v strugo skupne nemško-slovenske konservativne politike. Mladoslovincem ni uspelo, da bi uveljavili in ohranili samostojnost slovenskega političnega nastopanja na Koroškem in tako samostojna slovenska stranka nikoli ni bila oblikovana. Prišlo pa je do ustanovitve skupne nemško-slovenske konservativne stranke pod vodstvom Andreja Einspielerja. Klerikalen značaj te stranke je odbijal liberalno usmerjene ljudi zlasti dvojezične in ravno oni postanejo oporna nemškemu meščanstvu. Mladoslovinci izginejo s političnega prizorišča. Leta 1872 je nemška liberalna večina izrabila nov šolski zakon zato, da je likvidirala slovenske osnovne šole v katerih je slovenski jezik imel le še vlogo pomožnega jezika pred prehodom na popolnoma nemški pouk. Tudi učitelji na Koroškem so bili večinoma Nemci. Kljub slovenski prizadevanjem je tak način šolstva ostal nespremenjen do razpada monarhije.

Nemška nacionalna večina v deželnem zboru je onemogočala tudi tistim redkim poslancem, ki so navkljub nasprotnemu sistemu prodrli vanj, kakršnokoli dejansko udeležbo v deželni politiki. Koroško nemško meščanstvo je že zelo zgodaj izdelalo pravo ideologijo s katero je upravičevalo svoje zavračanje slovenske enakopravnosti. Ta ideologija se je spreminjala bolj po ostrini kot po vsebini, teze te

ideologije pa se ponavljajo vse do današnjega dne. Najbolj običajne trditve te ideologije so:

- ❖ Slovensko prebivalstvo na Koroškem je zaradi svojega dolgega skupnega življenja z Nemci v deželi nima značaja posebne narodnosti, ampak sodi v nemški kulturni krog.
- ❖ Politično so koroški Slovenci na strani Nemcev.
- ❖ Gibanje za nacionalno osamosvojitve prihaja od zunaj.
- ❖ Jezik ki ga govorijo koroški Slovenci, ali z »domačim« imenom »Windische« se tako razlikuje od slovenskega knjižnega jezika, da je zanje kot jezik občevanja v javnosti, zunaj domačega kroga, primernejši Nemški jezik. Ta trditev kasneje preide v tezo, da slovensko prebivalstvo na koroškem predstavlja etnično skupino za sebe.
- ❖ Slovenci so zadovoljni z razmerami, kakršne so v deželi in se ne čutijo zatirane. Germanizacija ni nasilna, ampak prostovoljna.
- ❖ Kdor zahteva kakšne posebne nacionalne pravice za slovensko prebivalstvo ta ruši mir, ki je od nekdaj vladal v deželi in je zato nasproten koroški domovini in državi.
- ❖ Kulturna, gospodarska in politična skupnost z razvitim nemštvom prinaša slovenskemu prebivalstvu neizmerno korist v vsakem pogledu, ki zaradi nje mora gojiti do svojih nemških sodeželanov globoko čustveno hvaležnost.
- ❖ Nemci v deželi nikakor ne žele zatirati svojih slovenskih deželanov, ampak jih imajo za povsem enakopravne, le brezpogojno se morajo odreči posebnim kulturnim in političnim zahtevam.
- ❖ Slovensko narodno gibanje so v glavnem zanetili duhovniki, ki so v velikem številu prišli iz drugih dežel. To gibanje je nazadnjaško in klerikalno.
- ❖ Napredek je mogoč le pri Nemcih in njihovi napredni stranki.
- ❖ Velika večina slovenskega prebivalstva zahteva slovenskih političnih hujskačev odklanja in za njih noče niti slišati.
- ❖ Nemci v deželi nikakor ne nameravajo zanikati obstoja slovenskega prebivalstva, dokler ga bo še kaj.

To je nekaj draguljev iz zakladnice nemške nacionalne ideologije o slovenskem vprašanju na Koroškem. Z njim so nastopali tudi v slovenskem jeziku med Slovenci in skušali v njih vzgojiti mišljenje, da je nemška politična opredelitev nekaj naprednega, njim osebno koristnega in da to ne pomeni germanizacije, saj lahko svoj domači jezik govorijo v krogu družine, če seveda sami ne odločijo drugače. Na Koroškem je bil je bila v smislu narodnega gibanja nekoliko drugačna od ostalih dežel. Na Kranjskem, Južnem Štajerskem in Primorskem je bil močan dotok vaškega prebivalstva v mesta in s tem se je tam utrjeval slovenski značaj medtem ko je bilo na Koroškem nekoliko drugače. Industrija je bila v tej deželi zelo

decentralizirana in raztresena, delavstvo pa ni bilo zbrano v mestih ampak v številnih manjših mestih. Koroška mesta so rasla počasneje, njihov etnični položaj se je manj spreminjal in vodilna plast nemškega meščanstva je na ta način ohranjala vsaj na videz nemški značaj.

Od sredine 90. let se krščansko konservativen tabor v Avstriji spremeni v moderno klerikalno gibanje in zavzame stališče za skupno uveljavitev nemških nacionalnih interesov. Posledično se dokončno in izključno uveljavi vseslovenska in jugoslovanska orientacija v vseh političnih taborih.

Kakor ob svojem začetku tako je tudi v času pred prvo svetovno vojno slovensko narodno gibanje izhajalo na Koroškem iz etničnih dejstev na podlagi slovenskega značaja južno od narodnostne meje. Za Nemce je bil to le razlog več, da skuša ta dejstva zakriti in omajati in če je le mogoče spraviti s sveta. Koroška je v tem obdobju dežela izrazitih germanizacijskih prizadevanj tako v političnem kot v jezikovnem in kulturnem smislu. Eno izmed teh prizadevanj so bila uradna ljudska štetja, ki so jih zasnovali ne ugotavljanju občevalnega jezika ne pa na podlagi etničnih dejstev. Na ta način se je hitro krčilo število Slovencev. Južno od narodnostne meje so uradna štetja po kriteriju občevalnega jezika naštel:

LETO	PREBIVALCEV	OSEBE SLOVENSKEGA OBČEVALNEGA JEZIKA	%	OSEBE NEMŠKEGA OBČEVALNEGA JEZIKA
1880	152.951	101.874	67.69	48.629
1890	157.697	100.604	64.78	54.904
1900	161.309	90.079	56.83	68.418
1910	172.927	81.410	48.17	87.577

Tabela 2: Štetja po kriteriju občevalnega jezika na južnem Koroškem

Več kot polstoletni zavestni in načrtni boj koroškega nemškega meščanstva, da svojo gospodarsko in politično oblast nad slovenskim delom dežele dokončno utrdi je do štetja leta 1910, kljub resnim dosežkom, bil še daleč od odločilne zmage. (Ude, 1970: 37–68)

3.1 SLOVENSKA KOROŠKA MED 1. SVETOVNO VOJNO

Pred prvo svetovno vojno je bilo ravnotežje v Evropi zelo krhko. Vojne so si najbolj želeli Nemci, saj so zahtevali novo delitev kolonij in hoteli svoje ozemlje razširiti. Francozi pa so se hoteli maščevati zaradi prejšnjih vojn. Ko je prišlo do nasprotij

med Francijo in Veliko Britanijo, je Nemčija računala, da bo na svojo stran pridobila Britance. Povečanje mornarice je tako prestrašilo Britanijo, da je s Francijo sklenila sporazum entente cordiale. Iz strahu pred Nemčijo in njeno zaveznico Avstro-Ogrsko se je tudi Rusija začela povezovati z njima in tako se je Evropa razdelila na dva tabora (antanto in centralne sile). Vojaški načrt Nemcev je bil najprej premagati Francoze in Britance, nato pa še Rusijo.

Povod za začetek prve svetovne vojne pa je bil atentat na avstro-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda 28. junija 1914 na, *Vidov dan*, v *Sarajevu*. Atentat je izvedel Gavrilo Princip, član organizacije »Mlada Bosna«. Zaradi tega je Avstro-Ogrska, dne 23. julija 1914, izročila Kraljevini Srbiji ultimatum, v katerem je zahtevala preiskavo ozadja uboja prestolonaslednika, prepoved proti avstro-ogrskih društev oz. organizacij in opravičilo. Srbija je 25. julija 1914 odgovorila, da se strinja z opravičilom in razpustitvijo organizacij, ni pa privolila k predlogu, da pridejo avstro-ogrski preiskovalci v Srbijo in pomagajo pri preiskavi. Avstro-Ogrska je ta odgovor izrabila kot razlog, da je 28. julija 1914 napovedala vojno Srbiji. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Prva_svetovna_vojna)

Na strani centralnih sil so Nemčija, Italija in Avstro-Ogrska združile svoje moči proti antantnim silam Veliki Britaniji, Franciji, Rusiji in Srbiji. Po londonskem sporazumu sklenjeni med antanto in Italijo 26.4. 1915, je Italija izdajalsko obrnila hrbet svojim zaveznicam in nastopila vojno proti centralnim silam. Za nagrado pa ji je antanta obljubila ogromna slovenska ozemlja, tj. Goriško, Gradiško, Trst, Istro, Kanalsko dolino, JV del Kranjske ter otoke Cres, Unije, Lošinj in Ilovik. Poleg tega pa je dobila še južno Tirolsko, več manjših dalmatinskih otokov do Mljeta ter Zadar in Šibenik z zaledjem. Skratka izjemno bogata nagrada za nezanesljivost in hinavsko izdajalstvo na račun tretjih narodov, ki so bili že itak žrtve notranjih intrig Avstro-Ogrske. Toda za londonsko mizo je svoj lonček pritaknila tudi Srbija, kar je sicer razumljivo in legitimno, saj je Avstro-Ogrska zasedala tudi srbska ozemlja. Toda srbsko kupčkanje se ni končalo le pri srbskih ozemljih, segalo je dlje. Za diplomatsko mizo leta 1915 so Srbiji ponujali Bosno in Hercegovino, Slavonijo, Srem, Bačko, jadransko obalo do rta Planke, avgusta pa še Hrvaško. Medtem pa je Slovenija bila šibko in nejasno zastopana v srbskih programih, čemur je iskati razlog tudi rusko neodločnost. Kljub jasnemu spoznanju, da bo po koncu vojne potrebno prilagoditi mednarodno ureditev dejanskemu stanju narodov, je še 5. 1. 1918 Lloyd George izjavil, da britanska vlada ne bo rušila Avstro-Ogrske, pač pa je pripravljena njenim narodom dopustiti le večjo avtonomijo

(http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.htm).

Ob začetku vojne je v celotni monarhiji začel veljati sistem izjemnih zakonov, ki so omejili politično življenje, državljanske pravice in povečali vlogo vojske v javnem življenju. Ta sistem je imel za Slovence na Koroškem občutne posledice. Koroška je bila vključena v tako imenovano »območje armade na bojišču«, vendar tega dejstva

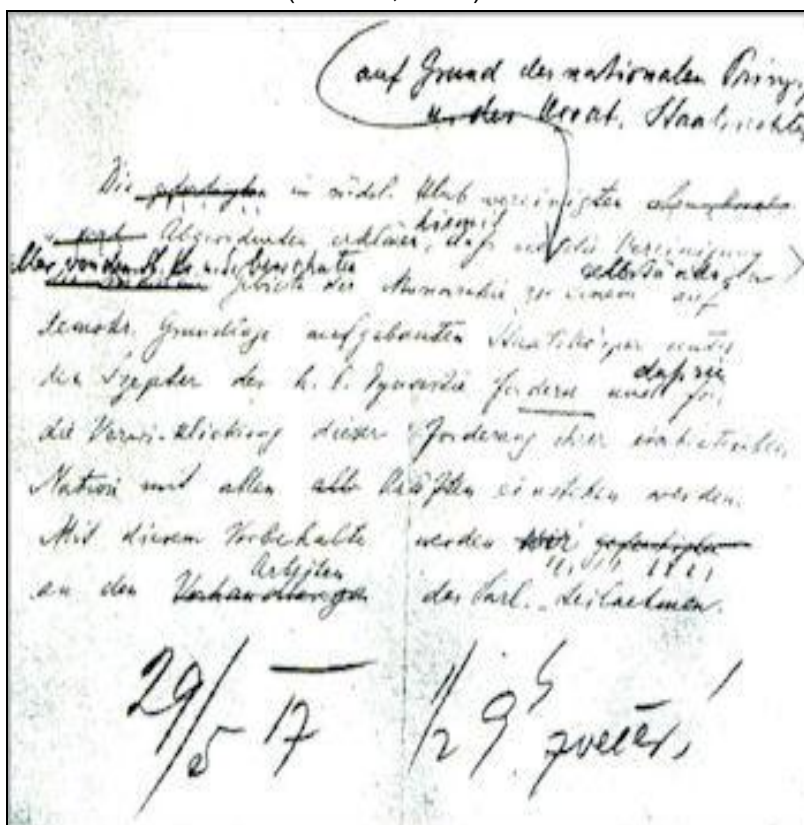
niso razglasili ampak so ga obravnavali kot zaupno. Vojska je lahko razglasila hitro sodišče tudi za kazniva dejanja civilnih oseb. Ta sistem je dejansko najbolj prizadel vso slovansko prebivalstvo v monarhiji. Predsednik nemške vlade pa je celo govoril o odločilnem boju med Slovani in Germani. Slovenska politika na Koroškem se je opredelila svoje stališče glede sarajevskega atentata. To je storil dr. Janko Brejc na ljudskem taboru v Št. Jakobu v Rožu 12. julija 1914 na katerem je ostro obsodil atentat. Podaril je razbite upe glede rešitve jugoslovanskega vprašanja v monarhiji med drugim pa je opozoril tudi na slab položaj Slovencev in Hrvatov v monarhiji. Nemški politiki pa ni bilo mar za lojalnost, ni jih zanimal odnos Slovencev do države in monarhije ampak le položaj nemštva v deželi. Želeli so popolno podreditev nemškemu političnemu vodstvu, nemškemu jeziku in kulturi. Veliko ljudi so osumili nedomoljubnega ravnanja samo zato, ker so brali kak slovenski list. Ljudi so obtoževali srbofilstva kar vse povprek. Sledil je val aretacij Slovencev neposredno po začetku vojne. Arhivski dokumenti res dokazujejo, da je vojaška oblast neposredno posegla v politične razmere in da je aktivno in samoiniciativno sodelovala pri preganjanju koroških Slovencev, odgovornost civilnih oblasti pa ni bila nič manjša. Natančno število aretacij ni znano podatek v poročilu vojaške komisije (Schenk) je navedeno, da je bilo na koroškem in štajerskem do 1. decembra 1914 aretiranih skupno 910 oseb od tega 117 duhovnikov. Zastrafjevanje pa ni potekalo le v obliki aretacij ampak tudi na druge načine, s hišnimi preiskavami, zasliševanji, organiziranimi fizičnimi napadi ob pasivnosti varnostnih organov, z odpuščanji z delovnih mest itd. Slovenskemu tisku pa niso dovolili, da bi v javnosti nastopil v obrambo žrtev, nemški tisk pa je imel prosto voljo pri širjenju trditev o protidržavnem delovanju aretiranih oseb. 7. julija 1917 je Jugoslovanski klub vladi izročil obsežno interpelacijo o preganjanju Slovencev na Koroškem, na podlagi katere so bile ustanovljene vladna in vojaška komisija.

Ne razpoloženje nasproti slovenskemu prebivalstvu je privedlo do velikega števila diskriminacijskih dejanj posameznikov, vendar pa so bili izvrševalci mnogih državne oblasti in njihovi organi. Politično delovanje Slovencev je bilo onemogočeno do te mere da je bila prva javna manifestacija dovoljena šele 24. januarja 1918, in sicer občni zbor v Celovcu. Dr. Janka Brejca so aretirali že 3. septembra 1914 in ga obsodili sokrivde pri sarajevskem atentatu. Politično življenje je najbolj prizadelo preganjanje edinega slovenskega državnozbornskega poslanca Franca Grafenauerja. Zaprli so ga 14. marca 1916 in obsodili na pet let zapora. Čeprav je bil Grafenauer poslanec ni bil zaščiten po poslanski imuniteti. Oblastem pa preganjanje in zastrafjevanje posameznih Slovencev ni zadostovalo. Lotile so se tudi izrivanja slovenskega jezika iz uradov in šol, z javnih napisov, odstranjevanja in zastrafjevanja slovenskih učiteljev (Ude, 1970: 73–130).

3.1.1 MAJNIŠKA DEKLARACIJA IN DEKLARACIJSKO GIBANJE

Dejansko je težak položaj v katerem so se znašli koroški Slovenci v času prve svetovne vojne pripomogel, da so koroški slovenski politiki bili med prvimi, ki so spodbudili in podprli akcijo za politično državno pravno osamosvojitvev Jugoslovanov, akcijo, ki se je kasneje izoblikovala v izjavo jugoslovanskega kluba 30. maja 1917 imenovano »majniška deklaracija«.

Radikalizacijo narodno političnih teženj habsburških Jugoslovanov sta napovedali že poslanica starčevičevske opozicije v hrvaškem saboru 22. februarja in izjava izvršilnega odbora Vseslovenske ljudske stranke (VSL) 25. maja 1917. Oba dokumenta nista omenjala Srbov sta pa odločno zahtevala državnopravno združitev hrvaško-slovenskih dežel. Slovenski, hrvaški in srbski poslanci v dunajskem državnem zboru so se 29. maja 1917 sešli in ustanovili skupen Jugoslovanski klub. V njem so se združili državni poslanci iz vseh Jugoslovanskih poslanskih klubov. Predsednik je postal član VSL dr. Anton Korošec. Jugoslovanski klub je še istega dne, 29. maja zvečer, soglasno sprejel programsko državnopravno izjavo o narodnopolitičnih zahtevah Jugoslovanov. Izjavo, ki je v slovenski zgodovini znana kot »Majniška deklaracija« je predsednik kluba Korošec naslednjega dne, 30. maja 1917, prebral v državnem zboru (Fischer, 2005).

Slika 5: Koncept majniške deklaracije

<http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=3>

Majniška deklaracija je eden izmed najpomembnejših narodnopolitičnih programov, ki so opredelili zgodovino Slovencev v 20. stoletju. Deklaracija je bila formalno akt Jugoslovanskega kluba, v resnici pa je bila delo Vseslovenske ljudske stranke (VSL), ki ji je uspelo, da je kot najštevilčnejša in najmočnejša jugoslovanska politična skupina v dunajskem državnem zboru pridobila druge jugoslovanske politike za svoje programske zamisli. S zahtevo po oblikovanju posebne jugoslovanske države, sicer še v okviru avstro-ogrske monarhije, je šlo v bistvu za vzpostavitev nove državne tvorbe. To je pomenilo, da podpisniki deklaracije le začasno in še to pogojno, priznavajo pristojnost dunajskega državnega zbora. Poseben pomen majniške deklaracije je bil v tem, da je vodilne slovenske politične sile združila ne samo z hrvaškimi in srbskimi, ampak tudi med seboj ter da so se povzpele na raven političnega odločanja v imenu naroda kot celote. To je odločilno vplivalo na narodno-politično prizadevanje slovenskih strankarskih voditeljev in na boj slovenskega naroda za narodnostno in politično osamosvojitve. Besedilo deklaracije je bilo kratko a jedrnato:

»Podpisani poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, zedinijo po žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve svojega enotnega naroda se bodo zavzemali z vso silo. S tem pridržkom se bodo podpisani udeleževali parlamentarnega dela.«

Pri državnih vrhovih monarhije je Majniška deklaracija naletela na gluha ušesa. Njihovih zahtev nista sprejela ne vlada ne cesar. Ko je julija 1917 postalo očitno, da cesar ni pripravljen ničesar storiti za splošno preobrazbo monarhije je Slovenec, glasilo VSL, 28. julija razglasil, da so zahteve Majniške deklaracije »minimalna zahteva Slovencev« od katere ne morejo odstopiti in sprejeti kakšne kompromisne rešitve. Začelo se je obdobje radikalizacije slovenske politike in opozicijske taktike Jugoslovanskega kluba. Ta se je v političnem boju za uveljavitev Majniške deklaracije utrjevala in nadgrajevala vse do konca habsburške monarhije.

Deklaracijsko gibanje, zbiranje množičnih osebnih in društvenih podpisov ter prirejanje velikih ljudskih shodov in taborov v podporo deklaraciji, je zajelo celoten slovenski prostor v avstrijski državni polovici. Deklaracijsko gibanje so spomladi 1918 spremljali protivojno vzdušje in upori slovenskih vojakov. Zaradi stališča vlade,

da morajo slovenska ozemlja brezpogojno ostati v državnopravni zvezi z nemškimi deželami so prepovedali deklaracijsko gibanje. Kljub prepovedi pa so deklaracijske shode prirejali vse do konca junija 1918. Prelomen dogodek v deklaracijskem gibanju pa je bila cesarjeva obljuba Nemcem s slovenskih ozemlji, da se slovenske dežele ne bodo priključile jugoslovanski državi. S takšnimi zagotovili je cesar sam vzel smisel habsburški klavzuli v majniški deklaraciji, saj je zavrgel pravico Slovencev do samoodločbe. Za Slovence bi to pomenilo ne samo, da se nebi pridružili jugoslovanski državi ampak bi jim onemogočili tudi avtonomijo na podlagi zedinjenih slovenskih ozemlji. Jugoslovanska social-demokratska in demokratska stranka sta se odzvali s posebno izjavo. V izjavi je bilo rečeno, da Slovenci ne bodo odstopili od zahteve po ustanovitvi jugoslovanske države. »Naš narod ne bo storil samomora« je poudarjala izjava. V njej so stranke napovedale, da bodo Slovenci ustanovili posebno obrambno organizacijo (Narodni svet) proti napovedanemu preganjanju Jugoslovanov.

Še posebno na Koroškem se je v tem času razvila ofenziva nemških meščanskih strank proti jugoslovanskemu gibanju. Že konec maja 1918 je prišlo do zborovanja nemških delegatov iz Češke, Dunaja, Sp. Avstrije, Štajerske, koroške, Kranjske in Primorske, ki je sprejelo resolucijo za zagotovitev nemške poti do Jadrana. Nemški narodni svet za Kranjsko je izdal brošuro, v kateri vztraja, da za Slovence v nobenem primeru ne more obveljati kakšna jugoslovanska rešitev, ampak morajo ostati v Avstriji. Prvo veliko prireditev proti deklaracijskemu gibanju pa je priredil nemški narodni svet na Koroškem, že pred tem pa je pritisnil na koroške občine naj se izjavijo proti deklaraciji. Nemškim strankam so bili dovoljeni shodi proti deklaracijskemu gibanju medtem ko so Slovincem take prireditve dosledno prepovedali. V avgustu leta 1918 je prišlo do zбора južnonemških narodnih svetov na katerem so Nemci poudarili pravico nemškega naroda do samoodločbe. Samoodločba za Nemce na Koroškem je seveda pomenila, da prevzamejo vso oblast na Koroškem in preprečijo odcepitev slovenskega dela koroške. Koroški Nemci so zavrnil manifest cesarja Karla, ki naj bi predvideval nacionalno delitev na Koroškem. Koroški deželni odbor je poudaril nedeljivost Koroške in trdil, da Slovenci z izjemo Jezerskega ne predstavljajo večine oziroma ne živijo strnjeno in da je dežela na jugu naravno omejena z gorskimi grebeni (Ude, 1970: 73–130).

Slovenski, hrvaški in srbski politiki so nadaljevali akcijo za narodno samoodločbo. Najprej je Korošec 2. oktobra 1918 prebral besedilo imenovano »program neodvisne države narodov jugoslovanskih dežel« v kronskem svetu na Dunaju. Avstro-ogrška je 4. oktobra 1918 ZDA ponudila mir. Dva dni kasneje so na sestanku jugoslovanskih odposlancev 6. oktobra 1918 v Zagrebu ustanovili Narodni svet (Narodno vjeće) Slovencev, Hrvatov in Srbov. Narodni svet v Zagrebu je 23. oktobra 1918 objavil Poziv, naj po vaseh in mestih ustanovijo odbore za zaščito ljudi in premoženja. Habsburški Jugoslovani so dejansko začeli živeti svoje življenje.

Formalno se je le to začelo **29. oktobra 1918**, dan po tem ko je Avstro-Ogrska vlada priznala svoj vojaški poraz, narodom Avstro-Ogrske pa pravico do samoodločbe. Na zasedanju v Zagrebu 29. oktobra 1918 je sabor na podlagi pravice do samoodločbe pretrgal vse državnopravne odnose med Kraljevino Hrvaško ter Avstro-Ogrsko. Poleg tega je sprejel izjavo, da Hrvaška s Slavonijo, Dalmacijo in Reko vstopa v novo državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (SHS) in da Narodnemu svetu v tej državi priznava vrhovno oblast.

Na velikem narodnem shodu na Kongresnem trgu v Ljubljani so Avstro-Ogrsko zapustili tudi Slovenci. Enako so storili tudi v Sarajevu. Tako je prenehala obstajati habsburška država, v kateri Slovenci niso dosegli narodne svobode in enakopravnosti! Zato so iz nje tudi odšli in sicer zaradi nenehnega pritiska in narodnih krivic. Pobudo za ljubljanski shod 29. oktobra 1918 so dali predstavniki kulturnih in političnih organizacij vseh političnih strank in jo 26. oktobra naznanili slovenskemu Narodnemu svetu. Shoda na Kongresnem trgu se je udeležilo 30.000 ljudi, približno 200 slovenskih častnikov in vojakov ter vsi pomembni politični predstavniki. Z shodom in razglasitvijo nove države pa dejanje še ni bilo pravno izvedeno hkrati pa je bilo na nepreviden način izraženo. Slovensko vojaštvo je bilo opredeljeno za Jugoslavijo, kar je bilo zavestno in preiščljeno dejanje. V Ljubljani so bili nastanjeni 1. dopolnilni bataljon tirolskih strelcev, 1. madžarski jurišni bataljon in 1. črnovojniški bataljon. Samo v zadnjem pa so bili tudi slovenski vojaki in častniki. Pod pritiskom množice je nadporočnik Mihajlo Rostohar v imenu slovenskih častnikov prisegel vdanost in zvestobo državi SHS. Ljubljana je bila 30. oktobra 1918 zjutraj v rokah slovenskega vojaštva.

Na Štajerskem je 1. novembra 1918 Rudolf Maister po pooblastilu Narodnega sveta za Štajersko s 150 možmi prevzel oblast v Mariboru in okolici, na njegovo zahtevo ga je Narodni svet še isti dan imenoval za generala. Slovenski vojaki so prevzeli tudi oblast v Celju. Vkorakali so tudi v Gorico, kamor je vkorakal 2. gorski strelski polk in zasedel mesto. Zaradi pritiska italijanske vojske se je 7. novembra umaknil iz Gorice. Slovenska vlada je 1. novembra 1918 sešla na prvi seji po njej so predsednik vlade Josip Pogačnik in člana dr. Janko Brejc in Karel Triller sporočili deželnemu predsedniku Attems, da je njegove oblasti konec. Oznanjena je bila država SHS (Fischer, 2005: 158–174).

Glavni problem nove države pa je bil mednarodno priznanje in zaradi tega so bile problematične tudi njene meje s sosedami, zlasti z Italijo in Avstrijo. Problematično je bilo tudi dejstvo, da je bilo na tleh te države še zelo veliko vojakov, ki se niso vrnili domov. Slovenske oblasti so določile, da se skozi Ljubljano lahko vrnejo le slovenski pehotni polki saj so se bale, da bi nemško vojaštvo zatrla novo slovensko državnost. Ustanovili so narodne straže, ki so skrbele za red in mir ter razoroževale avstrijske vojake. Država Slovencev, Hrvatov in Srbov je obstajala do 1. decembra 1918, ko se je združila za Kraljevino Srbijo.

Razlogi za združitev države SHS z Kraljevino Srbijo so bili:

- ❖ neurejeno vprašanje meja s sosedomi,
- ❖ strah pred germanizacijo in romanizacijo,
- ❖ želja po ohranitvi jezika in kulture,
- ❖ enoten trg in gospodarski prostor v novi državi,
- ❖ strah pred socialistično revolucijo,
- ❖ idealistična predstava o drugih jugoslovanskih narodih,
- ❖ slabo poznavanje srbske politike in njenih namenov,
- ❖ dejstvo, da država SHS ni bila mednarodno priznana.

(Bernik, 2005: 41–43)

4 VOJAŠKI BOJI NA KOROŠKEM V LETU 1918/1919

Ob koncu vojne, ko je za Slovence bilo vprašanje mej v ospredju vseh drugih vprašanj, so bili torej Slovenci z antantnega stališča in s stališča Italije še vedno del premagane Avstro-Ogrske. Sklicevali so se lahko le tedaj splošno priznano načelo pravice do narodne samoodločbe in na antantno in ameriško obljubo, da gledajo na združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov blagohotno in da so jo pripravljene priznati. S priznanjem pa so odlašali še mesece in mesece. Brez antantnega priznanja države SHS, ali do 1. decembra 1918 ko se je SHS združila z Kraljevino Srbijo, Slovenci niso imeli pravice nastopati kot antantna zaveznica ali pričakovati, da bo vrhovni zavezniški svet v Parizu določil demarkacijsko črto, do katere bi smeli zasesti tiste dele Avstrije in Madžarske, ki so jih zahtevali za svojo državo. Še eno dejstvo, ki ni govorilo v prid Slovincem pa je, da je Italija začela sklepati zavezništvo z Avstrijo in Madžarsko proti državi SHS. Posebno nasproti SHS je Avstrija postala prava varovanka Italije. S tem se je spremenila blagohotnost glede severnih slovenskih meja tudi pri drugih velesilah, pri ZDA pa posebej še po poročilu Milesove komisije. Nasproti Italije so slovenski politiki spričo londonskega pakta iz 26. aprila 1915, s katerim so antantne sile obljubile Italiji za vstop v vojno na njihovi strani poleg južne Tirolske in severozahodne Dalmacije tudi Istro, Trst, Goriško, Kanalsko dolino, del notranjske in del Gorenjske, morali prepustiti svoje zahteve mirovni konferenci oz. direktnim pogajanjem z Italijo; nasproti Nemcem in Madžarom pa je bilo mogoče izvajati pravico samoodločbe tudi dejavno, to je z vojaško zasedbo vsega slovenskega ozemlja.

5. novembra 1918 je prišla v Ljubljano delegacija koroških Slovencev pod vodstvom dr. Pintarja, ki je zahtevala, da naj slovenska vojska zasede slovensko Koroško. Za razliko od drugih delov Slovenije so na Koroškem potrebovali vojaško pomoč od drugod. Pričakovali so jo predvsem iz Ljubljane. Vlada v Ljubljani je sicer obljubila pomoč takoj ko bo to mogoče vendar v nadaljevanju nič ni kazalo, da se jim z zasedbo slovenske Koroške kaj mudi. Bila sta zlasti dva člana narodne vlade, ki sta za vsako odločnejšo vojaško akcijo na Koroškem videla same težave: poverjenik za

narodno obrambo, dr. Lovro Pogačnik (član VLS) in poverjenik za prehrano (narodno napredna stranka) dr. Ivan Tavčar. Ta se je vedno skliceval predvsem na pomanjkanje živil.

Še najbolj pozitivno dejanje narodne vlade SHS v Ljubljani je bilo imenovanje stotnika Alfreda Lavriča za vrhovnega poveljnika pri obrambi slovenske meje na zahodni Koroški. Potrebne vojaštva pa mu narodna vlada ni dala na razpolago ampak je moral zbirati prostovoljce. Večino prostovoljcev je Lavrič zbral na Gorenjskem (Ude, 1970: 138).

Prvi je na svojo pobudo odšel na Koroško vojaški oddelek, ki mu je poveljeval Franjo Malgaj. Ko je 6. novembra odšel iz Celja je štel približno 40 mož, oboroženih s štirimi strojnimi. Nastanil se je na Prevaljah in od tam postopno obvladoval Mežiško dolino. V sredini novembra je nemška stran razpolagala z skupno le 9 častniki, 109 mož, 1 avto-top in 1 oklepno vozilo vendar je njihovo število hitro napredovalo saj je pešpolk v Celovcu 20. novembra že štel 426 mož. Prvi oddelek Lavričevih sil je 13. novembra napotil prek Ljubelja. Ne da bi vedel za Lavričevo akcijo, je oddelek 15. tržiških prostovoljcev pod vodstvom poročnika Lojzeta Udeteta zasedel Ljubelj. Glavnina Lavričevih sil je šele 18. novembra s 65 vojaki in tremi strojnimi prekoračila Ljubelj in 19. novembra vkorakala v Borovlje. Tam je Lavrič z deželnim poveljnikom Koroške, majorjem Ludwigom Hulgertom in odposlancem deželne vlade dr. Josepom Pflanzem sklenil začasni sporazum, da bo vojska države SHS zasedla območja južneje od demarkacijske črte Zilja od izliva Ziljice do izliva v Dravo. To je 23. novembra potrdila koroška deželna vlada. Na pogodbeno določenem ozemlju so vzpostavili slovensko oblast, države SHS. Obe strani sta se zavezali, da se bosta izogibali spopadam. Pozivom k vključitvi v slovenske vojaške enote se je odzvalo nekaj desetih domačinov, ne pa tudi pripadniki Narodnih straž v Rožu. Pravi koroški prostovoljci, prava slovenska vojska so bili le tisti Koroški Slovenci, ki so v Mežiški dolini vstopali med Malgajeve borce ali se v Podujni pridružili Knezovim prostovoljcem, kot omenjeno v Rožu in Ziljski dolini pa Lavričevi vojski.

4.1 POGOBA MAISTER PASSY

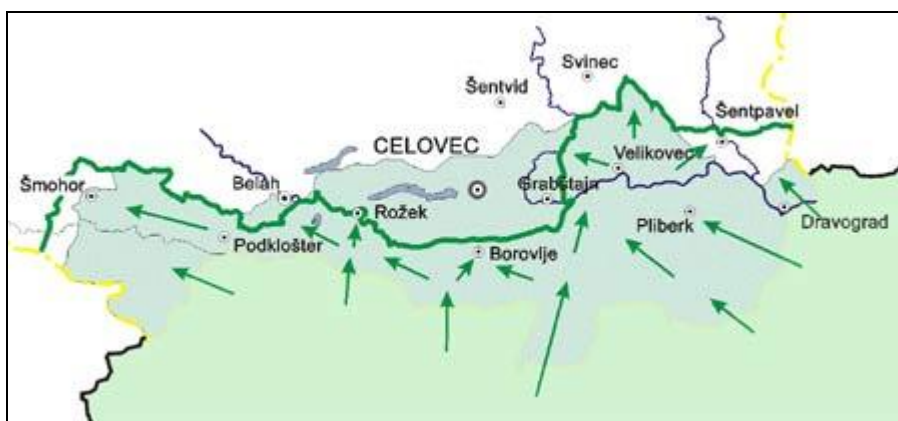
Oddelek srbskega 26. pehotnega polka je ravno tako 23. novembra 1918 zasedel Špilje, to pa je Avstrijsko stran spodbudilo k pogajanju o demarkacijski črti. V Maribor je prispel polkovnik **Rudolf Passy**, pooblaščenec gospodarskega urada in vojaškega poveljstva Gradec, katerega pristojnost je bila tudi Koroška. General Maister je izrabil priložnost in s Passyem 27. novembra sklenil posebno pogodbo, po kateri naj bi se slovenska stran pomaknila na črto Radgona, Oder-Purkla, Brunnssee, ST. Veit a. Vogau, Ernovež, Ivnik, Slovenski Šmihel, Krnski grad, Trg, Beljak, Šmohor in od tam naravnost na jug koroške deželne meje. Med Maistrovimi vojaki in Nemškimi četami naj bi bila nevtralna cona, ki bi onemogočala spopade

med njimi. Iz pogodbe je razvidno, da je Maister načrtoval ne le zasedbo slovenskega narodnega ozemlja na Štajerskem ampak tudi na Koroškem.

Te pogodbe o demarkacijski črti na slovensko avstrijski meji ni priznala niti dunajska niti Ljubljanska vlada. Zakaj ne tudi Ljubljanska, je težko razumljivo in je eno od tistih dejanj narodne vlade, ki kaže na pomanjkanje odločnosti in podjetnosti. S posebnim ogorčenjem pa se je odzvala tudi koroška vlada, ker po njej bi imele slovenske čete pravico, da zasedejo tudi Celovec z Gosposvetskim poljem in Beljakom ter Šmohor (Hartman, 1998: 146).

Verjetno Koroški Nemci v januarju 1919 ne bi odpovedali pogodbe Lavrič-Hulgert, vendar so slovenske čete prišle na severni breg Drave, 14. decembra pa je srbski oddelek prodril do Grabštajna. Na Maistrov ukaz je sto vojakov iz Malgajevega oddelka 30. novembra pri Lipici prečkalo Dravo in zasedlo Velikovec. Koroška deželna vlada je takoj protestirala. Nasprotno je slovenska stran dokazovala, da dogovor velja samo za območje majorja Lavriča, ne pa za območje Štajerskega obmejnega poveljstva. Zaradi navzočnosti srbskega častnika so avstrijske sile opustile nadaljnji napad na Velikovec.

Iz Ljubljane so sredi decembra Lavriču poslali 41 pešcev in dva poljska topa. Boroveljsko skupino je okrepilo še 35 Srbov iz 26. Peš polka. Sredi decembra je tako boroveljska skupina majorja Lavriča okrog 270 strojnic mož, 9 strojnic in 2 topa. Od 2. do 9. decembra so slovenske čete na severnem bregu zasedle še Grebinj, sp. Dravograd, Labod in Št. Pavel, Mali št. Vid ob Krki in Tinje. Št. Pavel je zavezal oddelek 94 Srbov 26. Pešpolka in 20 Slovencev pod poveljstvom Staneta Juraka, ki pa se je izdajal za Srba. Obnašanje vojaštva je bilo zadovoljivo in disciplinirano. Nekatere izgrede pa so odločno grajali in kaznovali (Ude, 1977).

Slika 6: Območja, ki so jih zasedle slovenske čete do 9.12. 1918

http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_boji.htm

4.2 OFENZIVA KOROŠKE NEMŠKE VOJSKE

Avstrijska stran je 15. decembra ponovila napad pred Velikovcem in zasedla Grabštajn. Po kratkem boju, v katerem je en srbski vojak padel, dva pa sta bila ranjena, je kapetan Milosavljevič je ukazal zaustaviti ogenj in zahteval, da koroški Nemci prenehajo z sovražnostmi, sklicujoč se na Antantni značaj njegovega oddelka vendar se je lahko izkazal le z osebno legitimacijo iz Ljubljane. Nemci so ta srbski oddelek razorožili in ga preko Budimpešte vrnili v Zagreb.

Po Grabštajbu je pogum koroških nemških vojakov nevarno zrasel. Narodna vlada se je v luči teh dogodkov odločila mobilizirati pet letnikov od 1895 do 1899. Poleg tega je začela vlada na velikovski odsek pošiljati nove vojake. Iz velikovškega frontnega odseka je bilo ustanovljeno obmejno poveljstvo za vzhodno Koroško, tako, da je bila severna slovenska fronta razdeljena na tri obmejna poveljstva. Obmejno poveljstvo za zahodno Koroško je bilo pod poveljstvom majorja Lavriča, poveljstvo za vzhodno Koroško pod poveljstvo Žerjava, Štajersko obmejno poveljstvo pa pod poveljstvom generala Maistra. Dva najbolj iniciativna in bojevitá častnika slovenske vojske so s tem odstranili iz koroške fronte nadporočnika Malgaja in generala Maistra. Malgaj je na razglednici z dne 12. decembra 1918 pisal prijatelju Janju:

» Že zdavnaj bi bili v Celovcu, če bi nam ljubljanska vlada ne vezala rok. Prišli smo v Velikovškem okraju do zadnje slovenske vasi Djekše na jezikovni meji. Z Nemci se že močno streljamo. Srčne pozdrave Franjo Velikovec.«
(MALGAJ, 1914-1918)

Malgaja so premestili v Guštanj, da tam uri vojake. Maister pa je bil utesnjen samo na Štajerski mejni odsek. Slovenska vlada in drugo vojno okrožje sta sicer že novembra meseca izjavila, da je koroško vprašanje naloga narodne vlade in drugega vojnega okrožja v Ljubljani. (Ude, 1970)

Nemci so se zavedali, da lahko računajo na pomoč Italijanov v primer prodiranja Jugoslovanov proti Celovcu. Pri Grabštanju se je pokazalo, da Slovenci ne morejo računati na pomoč srbske vlade oz. redne srbske vojske. Nemci so na podlagi teh dogodkov prešli v ofenzivo. Najprej so ob božiču napadli in ujeli posadko v Št. Pavlu (94 Srbov in 20 Slovencev).

Pravo ofenzivo na vsej črti pa so Nemci začeli potem, ko je vojaški poveljnik Ludwig Hulgerth 2. januarja 1919 odpovedal sporazum o demarkacijski črti. Lavriču je ta odpoved prišla šele 4. januarja. 5. januarja so Avstrijske sile napadle posadko v Podkloštru in prodrle do nekaj kilometrov od Področce, kjer je bil vhod v karavanški predor. Nemcem se je pri napadu na Podklošter pridružilo večje število nemško mislečih Slovencev, tako imenovanih »Vindišarjev«.

7. januarja so Nemci prestopili Dravo. Boroveljska posadka se je branila še nekaj ur nato pa se je umaknila. Slovenske enote so bile potisnjene do podnožja Karavank. V krvavem boju je slovenski enoti 10. januarja uspelo obraniti izhod iz predora pri Področici. Ta dan je padlo ali je bilo ranjenih 64 slovenskih borcev. Ta dan spada med najbolj krvave boje za severno slovensko mejo. 12. januarja sta prišli na pomoč dve srbski četi 26. Pešpolka iz Ljubljane. Mnogi med njimi so streljali in nase pritegnili pozornost nemških čet. Imeli so tri mrtve in nekaj ranjenih. Okrepili pa so moralo slovenskih borcev. Ohranitev severnih vrat karavanškega predora je bil velik uspeh. Ko so nemške čete 12. januarja napadle tudi velikovško mostišče so doživele poraz, prav tako tudi 13. januarja. Sovražnosti so na predlog Avstrijske strani ustavili 14. januarja, 19. januarja pa sta obe strani podpisali sporazum o premirju, s katerim je kot demarkacijska črta obveljala dosežena bojna črta. Kljub pogostim medsebojnim obstreljevanjem je premirja obveljalo do konca aprila 1919, saj sta obe strani pričakovali dogovor dosežen na mirovni konferenci.

Slika 7: Nemški protinapad v decembru 1918 in januarju 1919

http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_boji.htm

4.3 OFENZIVA SLOVENSKE VOJSKE 29. APRILA 1919

Slovenska narodna vlada se je šele pomladi zavedala stanja koroškega vprašanja na pariški mirovni konferenci in po prišepetavanju nekaterih antantnih in ameriških vojaških in diplomatskih predstavnikov se je odločila, naj slovenska vojska zasede zahtevani del koroške. To se je zgodilo prepozno, v časovni stiski in zato premalo preišljeno.

Prvo se poraja vprašanje zakaj so sprožili prvo slovensko ofenzivo in zakaj je pri tem srbska armada ostala v ozadju in dopustila katastrofo. Zakaj ni storila tega, kar je storila kasneje 28. maja skupaj s Slovenci? Prihranjeno bi bilo ogromno žrtev. Napad so prepustili samoiniciativnosti poveljnikov slovenskih enot Dravskega divizijskega območja. Tako je napadlo le devet bataljonov in pol to je okoli 3400 vojakov. Februarja 1919 je prišlo na vzhodno koroško fronto nekaj bataljonov redne

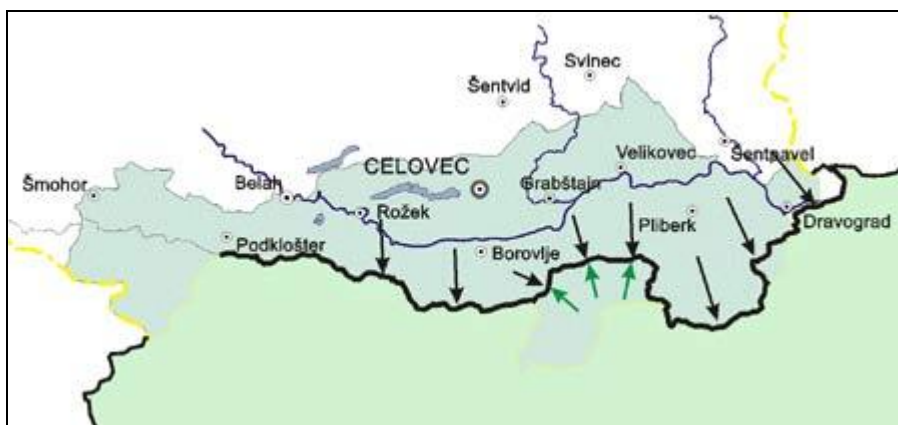
solunske srbske vojske. Toda marca 1919 so te enote premestili na mejo Madžarske. Konec aprila pa sta bili na koroškem zopet dve srbski gorski bateriji in sicer kot rezerva. Nasproti jim je stalo deset bataljonov Ljudske vojske Avstrije in trideset čet milice oz. domače vojske.

Načrt za ofenzivo je pripravil poveljnik obmejnega poveljstva za zahodno Koroško Milan Bleiweis. Ofenziva se je začela 29. aprila 1919 v zgodnjih jutranjih urah, in sicer na vseh odsekih koroške fronte od Dravograda do Podrožce. Glavni in odločilni sunek proti Celovcu je prišel od Velikovške strani, kjer je bila zbrana glavnina slovenske vojske. Iz dispozicij raznih poveljnikov različnih oddelkov, ugotovimo, da je bil prvi cilj ofenzive reka Krka. Večina enot je izrabila začetno presenečenje in napredovala čeprav ni dosegla zastavljenih ciljev. Na velikovškem bojišču so enote zavzele Trušnje in prodrle do Krke, vendar so se zvečer zaradi nemškega protinapada umaknile na izhodiščne položaje. Onesposobile pa so približno 20 avstrijskih topov. Uspeha ni bilo pri prodoru v Labotsko dolino, niti pri prodoru od Apač proti Borovljam. Ljubeljska skupina je sicer prodrla čez Dravo vendar se je morala vrniti z znatnimi izgubami. Enota, ki je napadla iz predora v Podrožci, je sprva napredovala, ker pa ni vzpostavila stika z ljubeljsko skupino je odnehala. Zdi se, da je bil operacijski načrt za precej šibke slovenske enote prezahteven (Fischer, 2005).

Prekršitev premirja pa so izkoristile avstrijske enote in 2. maja z napadom na velikovško mostišče začele protinapad. Še istega dne so s petimi bataljoni prebile obrambo na zahodu, razbile slovenske enote in zajele precejšnje število vojakov, ki se jim ni uspelo umakniti čez Dravo. Dva dni pozneje so avstrijske enote nadaljevale operacijo. Še istega dne so pregnale 500 vojakov izpred vhoda v predor pri Podrožci. Nemci so za napad na predor zbrali 3500 mož. Jesenice je po padcu predora zajel preplah predvsem zaradi dejstva, da je Italija na pariški mirovni konferenci zahtevala, da se jeseniški trikot priključi Avstriji, vendar nemške enote niso prodrle skozi predor niti niso sledile slovenskim četam do vrha Karavank. Enote Avstrijskih Nemcev so prečkale Dravo pri Apačah in vdrle v Podjuno. V Šmarjeti so ubile dva ujeta častnika in štiri vojake. Umikajoče se slovenske enote so skušale ponoči postaviti obrambno črto med Pliberkom in Peco, vendar je bila že zjutraj prebita. Slovenske enote so razpadle in se v neredu umaknile v Mežiško dolino. Avstrijske enote so za njimi prodrle do Slovenj Gradca, kjer so bile 8. In 9. maja zavrnjene. Prodirale pa so tudi po Dravski dolini proti Mariboru do Vrat pri Muti tam so jih enote Štajerskega obmejnega poveljstva ustavile 8. maja. Bojna črta se je nato ustalila na črti Dravograd–Plešivec–Solčava–Železna Kapla–po vrhovih Karavank. Izgube na slovenski strani so bile ogromne. Ujetih je bilo 900 vojakov in 23 častnikov, padlo jih je najmanj 63. Pri Tolstem vrhu je padel Franjo Malgaj, med sestopom z drevesa se mu je po nesreči zataknila ročna granata ob vejo in eksplodirala. Čeprav več virov navaja, da je ob prvi ofenzivi šlo za izključno ofenzivo

slovenske vojske, pa v knjigi koroški plebiscit najdemo podatek, da je med ofenzivo Kolodvor v Področici zasedla 4. srbska četa. Omenjata se tudi 1. in 7. srbska baterija (Fischer, 2005: 217).

Nedvomno je ljubljanska vlada pod vplivom vesti, ki so prihajale s pariške mirovne konference, želela ali celo zahtevala ofenzivo uresničiti. Toda ofenzive slovenski vojaški poveljniki in poveljstvo dravske divizijske oblasti te ofenzive niso odsvetovali. General Smiljanič je ni preprečil čeprav bi jo lahko. Odločno in jasno je bil proti te ofenzivi le poveljnik obmejnega poveljstva za zahodno Koroško major Štefin. Poraz slovenske vojske na Koroškem konec aprila in v začetku maja je pokazal, da Slovenci niso več tako močni, da bi sami zavzeli Koroško. Priti so morali na pomoč Srbi. To pa je poslabšalo notranjepolitični položaj Slovencev v SHS. Ne bi pa mogli reči, da bi ofenziva spremila potek mirovne konference (Ude, 1970: 177–192).

Slika 8: Slovenska ofenziva 29.4. 1919 in nemški protinapad
http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_boji.htm

4.4 SLOVENSKO-SRBSKA OFENZIVA

Pogajanja o premirju, po nemški protiofenzivi, v Celovcu od 9 do 16. maja 1919 so bila neuspešna, zato se je kraljevina SHS odločila z vojaškim posegom vzpostaviti stanje pred 29. aprilom.

Bilo je mobiliziranih dodanih deset letnikov slovenskih mož. Razen tega je poslala vrhovna komanda srbske vojske v slovenijo še redno vojsko, dva bataljona, nekaj konjenice in precej artilerije. Za poveljnika ofenzive je bil določen general Krsta Smiljanič. Organizirali so pet odredov: LABOTSKI, KOROŠKI, JEZERSKI, LJUBELJSKI in JESENIŠKI ODRED. Le Jezerski odred so sestavljale srbske čete. V Labotskem in Ljubeljskem so bili sami Slovenci, v Koroškem odredu pa so bili srbski – ena baterija in dva eskadrona konjenice. Šest drugih baterij ter šest in pol

bataljonov pehote je bilo slovenskih. Poveljniki odredov so bili Srbi. Le Labotskemu odredu je poveljeval general Maister. Rezervo so sestavljali Srbi. Slovensko srbsko vojsko je sestavljalo tako med dobrih 10.000 do 12.000 vojakov. Koroška nemška vojska je štela 9.500 vojakov in je imela okoli 50 topov.

Ofenziva se je začela 28. maja. Ljubeljski odred je imel nalogo, da v najkrajšem času zavzame Borovlje, prodre do Drave, ter z zahodne strani zavaruje prodiranje jezerskega odreda. Labotski odred je prodiral po dravski dolini proti Velikovcu. Že prvega dne so vojaki prodrli tako globoko, da se je nemška vojska umaknila, tudi pod pritiskom Koroškega odreda, ki je osvojil mežiško dolino, na levi breg Drave na celotnem odseku od Dravograda do Apač. Avstrijsko poveljstvo je prosilo za premirje in dogovor o demarkacijski črti. Štab Dravskega divizijskega območja je sprejel ponudbo, vendar ni ustavil napredovanja. Labotski odred, ki je prodiral po levem bregu Drave je 3. junija vkorakal v Velikovec. Po umiku Avstrijsko-nemških sil na zgornjo Koroško so Slovensko-srbske enote 6. junija zasedle Celovec. Istega dne je na Gosposvetsko polje kot prva prišla 6. četa ljubljanskega pp. Udeleženec tega pohoda pripoveduje: »Sreča je hotela, da slovenski kralj Matjaž z Votlice pod Peco pripeljal 6. Četo ljubljanskega pp opolnoči pred vojvodski prestol na zgodovinskem Gosposvetskem polju, na katerem so v sivi davnini sedeli slovenski vojvode«. Točno ob 23. uri in 45 minut se je polnoštevila četa stopila pred znamenito cerkvijo gospe svete in zapela: Naprej zastave slave in Lepa naša domovina (Ude,1970: 200).

Slika 9: Ponovna slovensko-srbska ofenziva 28. 5. 1919

http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_boji.htm

Na mirovni konferenci v Parizu je bilo odločeno, da bo o spornem ozemlju odločal plebiscit. 4. junija je bilo odločeno, da se plebiscitno ozemlje loči na 2 coni, A in B.

21. junija pa je vrhovni svet pariške mirovne konference odločil, da naj cono B zasede Avstrijska, cona A pa vojska SHS. Do 31. junija so se čete SHS umaknile na črto plebiscitnega območja A.

Glede Koroške na mirovni konferenci nikoli ni kazalo dobro. Za to ima velike zasluge študijska komisija polkovnika Shermana Milesa, ki je predlagal mejo na Karavankah. Da pa bo plebiscit odločal o meji na Koroškem, je bilo odločeno že 12. maja 1919. Avstrijska stran se je celo zavzemala za plebiscit na Štajerskem ozemlju, kar pa je bilo zavrnjeno (Ude, 1977).

4.5 NAJPOMEMBNEJŠI MOŽJE V BOJIH ZA SEVERNO SLOVENSKO MEJO

Rudolf Maister, slovenski pesnik, general in borec za severno mejo, se je rodil 29. marca 1874 v Kamniku (tedaj Avstro-Ogrska).

Družinske korenine generala Maistra segajo po materini strani na Dolenjsko, po očetovi na Štajersko. Staršem, materi Frančiški roj. Tomšič in očetu Francu, so se rodili trije sinovi: Artur (1868), Ernest (1871) in kot najmlajši Rudolf. Ko je dopolnil tri leta, mu je umrl oče. Osnovno šolo je obiskoval najprej v Mengšu, nato pa v Kranju. Bil je odličen učenec. Leta 1885 je začel obiskovati kranjsko nižjo gimnazijo in jo končal leta 1890. Po očetovi smrti je za mladega Rudolfa skrbel stric Lovrenc. Ves čas šolanja ga je navduševal nad vojaškim poklicem. Rudolfova mati je izhajala iz ugledne, narodno zavedne trebanjske družine.

Leta 1894 je Rudolf Maister na Dunaju končal domobransko kadetnico in bil imenovan za *kadeta* ter naslovnega vodjo čete. Po opravljeni kadetnici so ga vključili v domobranski bataljon v Ljubljani, 1. oktobra 1894 pa v pehotni polk v Celovcu. 1. novembra 1895 je bil imenovan za poročnika. Med tem je v Ljubljani obiskoval šolo za pehotne častnike in jo tudi uspešno končal. Kot častnik je služboval in spoznaval različne kraje ter dežele habsburške monarhije. Pozneje mu je to koristilo pri bojih za severno mejo ter pri določitvi meje z Avstrijo in Italijo. Leta 1903 se je šolal v armadni strelski šoli v Brucku na Leithi in se usposobil za orožarskega častnika. Leta 1907 se je izpopolnjeval na častniški šoli v Gradcu in napredoval v stotnika. Med vojaškim službovanjem se je poročil z Marico Stergarjevo, hčerko znanega ljubljanskega zdravnika. S svojim znanjem francoščine je kasneje pomagala možu pri pogovorih s častniki antante v Mariboru. V zakonu sta se jima rodila dva sinova, Hrvoj (1905) in Borut (1908). Sin Hrvoj je obiskoval klasično gimnazijo v Mariboru, pozneje pa je končal ekonomsko univerzo na Dunaju. Sin Borut je končal realko in postal gradbeni inženir. Na Uncu pri Rakeku, je generala Maistra zadela kap, za njenimi posledicami pa je 26. julija 1934 umrl. Ob prevozu njegovih posmrtnih ostankov z Unca v Maribor se mu je v Ljubljani in Celju poklonila velika množica ljudi (http://sl.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Maister).

Franjo Malgaj, slovenski častnik, pesnik in borec za severno mejo, se je rodil se je 10. novembra 1894, v Hruševcu pri Šentjurju. Bil je izredno narodno zaveden Slovenec. Zanimal se je za slovensko zgodovino in narodopisje. Prav tako pa je imel zelo rad slovenske ljudske pesmi in je tudi sam pisal pesmi. Ob izbruhu prve svetovne vojne je bil Franjo star dvajset let, že jeseni 1914 pa je bil vpoklican v slavni slovenski 87. celjski pešpolk. Malgaj, ki je končal šolo za rezervne častnike, je leta 1915 na soški fronti sodeloval v bojih z Italijani na doberdobski planoti, zatem pa je zbolel za tifusom. Hitro se je pozdravil in vrnil v svojo enoto. 87. pešpolk je bil kasneje premeščen na Tirolsko in ko je avstrijsko poveljstvo istega leta iskalo prostovoljca, ki bi si upal zavzeti izjemno pomembno italijansko postojanko Monte Zebio, se je za to dejanje javil Franjo Malgaj. Za svoje dejanje je dobil najvišje avstro-ogrske odlikovanje - zlato medaljo za hrabrost, ki je bila eden izmed najpomembnejših vojnih priznanj, kar jih je lahko dobil nižji častnik avstro-ogrske vojske. Ob razpadu Avstro-Ogrske je Malgaj, ki je bil v tem času poročnik v Celju zbral prostovoljce, doma večinoma iz Celja in okolice ter z njimi 6. novembra 1918 odšel na Koroško. S svojimi vojaki je osvobodil vse kraje v Mežiški dolini. 6. maja 1919 je, hoteč čim boljše videti sovražne premike, splezal na drevo pri Tolstem Vrhu. Ob sestopu z drevesa se mu je po nesreči zataknila veja ob ročno bombo, ki mu je visela za pasom in bomba je eksplodirala. Obstajajo pa še druge inačice njegove tragične smrti. Nadporočnik Franjo Malgaj je padel star komaj 25 let (http://sl.wikipedia.org/wiki/Franjo_Malgaj).

Alfred Lavrič je bil slovenski častnik v avstro-ogrski armadi in Maistrov borec. Rodil se je 27. junija 1883 v Gružu. Lavrič je v Dunajskem Novem mestu končal vojaško akademijo in leta 1912 vojno šolo na Dunaju. Služboval je v 41. pehotnem polku v Černovicah na Češkem in v štabu 18. pehotne brigade v Pragi. V prvi svetovni vojni je bil poveljnik bataljona v pretežno slovenskem 17. pehotnem polku. Po razpadu monarhije se je pridružil slovenski vojski, 18. novembra 1918 je bil imenovan za poveljnika na Koroškem. Vojaško je obvladoval območje južno od Drave med Podklošтром do potoka Borovnica (Borovlje). Za zasluge na Koroškem je bil povišan v majorja. V bojih z Avstrijci je bil 7. januarja 1919 hudo ranjen in ujet. O bojih na Koroškem je napisal spomine (http://sl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Lavri%C4%8D).

5 VLOGA SRBSKIH ENOT V BORBI ZA KOROŠKO

V srbskem in slovenskem zgodovinopisju se nobena posamezna študija ne ukvarjajo z različnimi vidiki prispevka srbskih prostovoljcev v boju za zahodne in severne meje Slovenije po koncu prve svetovne vojne 1918–1919. Obstajajo samo različni zapiski in omembe. Znano je da je general Maister po borbi za Maribor izredno pohvalil »hrabro držo srbskih vojakov v borbi«. Takšna pohvala je dovolj verodostojen podatek glede doprinosa srbskih prostovoljcev v bojih za Koroško in tudi druge dele Slovenije, kot je na primer posredovanje polkovnika Švabića, ki je

zaustavil italijansko vojsko, ki je kršila rapalsko mejo pri Vrhniki. Zbral je 74 častnikov in 300 vojakov ter iz njih sestavil Komando srbskih enot v Ljubljani. Prodiranje italijansko divizije proti Vrhniki in Ljubljani je 14. novembra skušal najprej ustaviti s posebno noto, nato je poslal proti njej okoli 300 mož z dvanajstimi mitraljezi in jih ustavil. Obranil je tudi Premogovnik Trbovlje. S svojo enoto je sodeloval tudi z Rudolfom Maistrom pri bojih za severno mejo.

Slika 10: Polkovnik Stevan Švabić
<http://users.volja.net/marijankr/Z46-Svabic.html>

Čeprav ni uradnih podatkov se je po ocenah v času po prvi svetovni vojni v Sloveniji nahajalo okoli 500 srbskih prostovoljcev okoli 300 v Ljubljani, 150 v Mariboru in 50 v Celju. Večina Avstro-ogrskih ujetnikov se je kljub vsemu vrnila domov v Srbijo. Znano je, da so se srbski ujetniki vračali domov preko Slovenije in Madžarske. Nekateri so potovali z vlakom, nekateri na vozovih in nekateri tudi peš, posamezno in v skupinah. V Šentilju so tako z dobrodošlico pričakali večjo skupino srbskih vojakov z poročnikom Mirkovičem na čelu, celo župnik v Šentilju je na turn svoje cerkve obesil narobe obrnjeno slovensko zastavo (srbska trobojnica ima nasprotno zaporedje slovenski zastavi). Vojakom je bilo pojasnjeno, da so prišli na meje bodoče države Srbov, Hrvatov in Slovencev. Organiziran je bil njihov prevoz do Maribora. V Mariboru je bila hitro opremljena in oborožena prva četa srbskih prostovoljcev teh je bilo okoli 150. Pojav srbskih vojakov z značilnimi »šajkačami« na glavi je delovala na Nemce kot pravi psihološki šok. Dokler ni zbral dovolj slovenskih vojakov je Maister reševal pomembna krizna vprašanja z srbskimi prostovoljci. Resnici na ljubo so bili ti vojaki tudi dobro plačani. (vojaki so dobili 5 kron, oficirji pa 15 kron). Srbska četa je bila formirana 7. novembra in bila vključena v sestav Mariborskega pehotnega polka kjer je bilo tudi več slovenskih prostovoljcev »solunašev« v srbski vojski. Okoli 50 srbskih prostovoljcev je bilo v sestavi

Celjskega pehotnega polka, oziroma čete kateri je poveljeval poročnik Franjo Malgaj. Del srbskih ujetnikov se je vračal preko Jesenic in Ljubljane. 10. novembra 1918 je v Ljubljano z vlakom prispela prva večja srbska enota (470 častnikov in 800 vojakov) in bila pričakana z veliko dobrodošlico.

Posebno tragično usodo je doživel 26. polk iz Ljubljane pod komando kapetana Milana Milosavljevića. Ta polk so že omenjali v prejšnjem delu diplomske naloge. Omenjeni polk je bil 15. Decembra obkoljen v Grabšatjnu s strani avstrijske vojske. Avstrijci so to enoto prepričali, da ni legitimna srbska enota in da zaradi tega ni priznana vojna enota, zato so jo pustili, da se preko Dunaja in Budimpešte vrne domov v Srbijo. Zapustitev Grabšatjna je imelo katastrofalne posledice za slovensko ofenzivo aprila 1919, ki pa je bila tako ali tako zelo slabo pripravljena.

(Kranjc, <http://users.volja.net/marijankr/clanki-c61.html>)

Pri proučevanju vloge srbskih enot je potrebno poudariti, da je vrhovna komanda zavezniških sil močno nasprotovala, da bi Srbi poveljevali kakršnim koli nacionalnim enotam slovenskim ali hrvaškim saj le te niso smele smatrati za antantne sile, kakor so za to veljale redne srbske enote. Poleg prostovoljcev pa je seveda potrebno omeniti doprinos rednih srbskih enot, katere so v sklopu energične akcije pod poveljem generala Krste Smiljanića od 28. maja do 6. junija 1919 zavzele Koroško, 6. četa Ljubljanskega polka pa je zavzela Gospo sveto. S plebiscitom je vso to ozemlje bilo izgubljeno. Poleg doprinosa samih vojakov velja omeniti posamezne doprinose. Znano je da je Mihajlo Pupin vplival na ameriškega predsednika Vilsona, da se Bled biser Slovenije ne dodeli Italiji.

Če je general Maister izrecno pohvalil hrabrost srbskih vojakov v bojih bi ta gesta morala biti omenjena v slovenskem zgodovinopisju ampak dejstva govore ravno nasprotno. 28. novembra 1968 je izšel Zakon o borcih za severno mejo 1918–1919. Koncem leta 1970 je bil objavljen Zbornik spominov z seznamom 3.344 borcev iz Slovenije, Italije in Avstrije, vendar na tem seznamu ni prostovoljcev iz Srbije. Res nenavadno je tudi, da tudi na spisku odlikovanih z koroške fronte 1918–1919 ni niti enega srbskega prostovoljca niti podpolkovnika Švabića, kapetana Milosavljevića, poročnika Mirkovića in drugih.

V slovenski novejši zgodovini je o italijanskem zavzemanju zahodne Slovenije napisano, da je oddelek srbske vojske pod poveljstvom Stevana Švabića preprečil njihov prodor. In to je vse! Ne najdemo nikakršne ocene o pomenu tako hrabre poteze. Spiski ranjenih in umrlih srbskih prostovoljcev niso ohranjeni, ravno tako ne obstaja skupni spomenik oz. skupni grob padlih. Kar se tiče neprimerne vedenja vojakov v okviru bojev za koroško lahko ugotovimo, da je dejansko prišlo do nasilstev po številu, ne po velikosti, jih je bilo morda celo več, kako je bilo nasilstev nemških koroških čet med njihovo ofenzivo v začetku maja 1919 vendar je potrebno omeniti, da je njihova ofenziva potekala na manjšem ozemlju. Znani so primeri, da

so bili mnogi »jugoslovanski vojaki« za nasilstva kaznovani, nekateri tudi z ustrelitvijo. Zaključimo lahko, da je do nasilstev prišlo vendar podatkov o tem kateri vojaki konkretno so bili udeleženi v teh nasilstvih ni. Knjiga Koroški plebiscit avtorjev Lojze Ude, Janko Pleterski in Tone Zorn govori o nasilstvih »slovenskega vojaštva« tako, da izgovor, da so izključno srbske enote krive za negativno podobo sil SHS in negativen izid kasneje na plebiscitu, stoji na trhljih temeljih. Zaključimo lahko, da je bil doprinos srbskih enot v tem času zelo pozitiven, kar dokazuje zahvala generala Maistra ter zahvale dr. Antona Korošca ter na podlagi drugih ugotovljenih dejstev (Kranjc, <http://users.volja.net/marijankr/clanki-c61.html>).

6 KOROŠKI PLEBISCIT

Koroški plebiscit ki je potekal 10. oktobra 1920, je določil državno mejo med leta 1918 ustanovljeno Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in Avstrijo po 1. svetovni vojni. Mirovna pogodba v Saint Germainu z Avstrijo 10. 9. 1919 naj bi določila mejo med Avstrijo in Kraljevino SHS. Ker je Italija zagovarjala državno mejo na zgodovinski deželni meji med Kranjsko in Koroško, Velika Britanija pa mejo na Dravi, so velesile oblikovale posebne komisije, ki naj bi na terenu ugotovile voljo prebivalstva. Najvplivnejša je bila ameriška komisija pod vodstvom Shermana Milesa s sedežem na Dunaju. 22. 1. 1919 je bil izdan graško-ljubljanski protokol, ki je odločil, da se bo za državno mejo med Kraljevino SHS in Republiko Avstrijo upoštevala linija, ki jo določi ameriška komisija. Slednja je ocenila, da je Celovška kotlina enoten prostor in bi bila vsaka delitev škodljiva za njen nadaljnji razvoj, zato je zagovarjala naravno mejo na Karavankah. Na mirovni konferenci v Parizu pri pravni likvidaciji I. svetovne vojne, pod pritiskom Italije, ni hotela dodeliti slovenskega dela Koroške kraljevini SHS, ampak je sprejela predlog v korist poražene sovražne nemške Avstrije, naj na spornem ozemlju pride do plebiscita. Ogromno zaslug za to je imela Italija, ki je delovala kot soglasen partner Avstrije. Italiji je uspelo, da so Ziljsko dolino in še več drugih nedvomno močno zavednih slovenskih krajev, na pariški mirovni konferenci izločili iz plebiscitnega območja. Avstrija je sicer zahtevala, naj se nove meje z Italijo, Jugoslavijo in Češkoslovaško določijo s plebisciti, a so zavezniki na mirovni konferenci na stalno vztrajanje Italije, edino za mejo s Slovenci odredili ugotavljanje narodne pripadnosti s pomočjo plebiscita. Italija je stalno zahtevala tudi plebiscit na štajerskem, kar ji je tudi uspelo. Plebiscitno območje do Haloz pa je zavrnila Avstrija sama. Območje kjer se bo na plebiscitu izrekalo o narodni pripadnosti je bilo določeno. Italiji je uspelo, da so pri določitvi obsega plebiscitnega ozemlja izvzeli Kanalsko in Ziljsko dolino ter celotno Kanalsko dolino kjer italijanskega življa sploh ni bilo, priključili Italiji. V ofenzivi od 28. 5. do 6. 6. 1919 so Slovenci pod političnim ovojem vojske zasedli celotno celovško kotlino. Mnogo prepozno! Ob tem dejstvu in ob pomoči Francije se je le v toliko upoštevalo slovenske zahteve, da se je plebiscitno ozemlje razdelilo na dve coni, A

in B. Cona A je zajemala večino plebiscitnega ozemlja, cona B pa Celovec z okolico proti severu in zahodu. Mirovna pogodba ne govori o coni A in B, pač pa o prvi in drugi coni oz. ju označuje z oznako I cona in II cona.

(http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.htm)

Slika 11: Plebiscitni coni A in B s pogoji za volilno pravico

http://sl.wikipedia.org/wiki/Koro%C5%A1ki_plebiscit

Dne 21. 6. 1919 vrhovni svet Pariške mirovne konference določi, naj Cono A okupira Jugoslavija, Cono B pa Avstrija le italijanska delegacija je zahtevala umik vseh vojaških enot. Večina predlaga roka za izvedbo plebiscita 3 mesece le italijanska delegacija zahteva 6 ali 18 mesecev. Večina predlaga glasovalno pravico tistim, ki so prebivali v plebiscitnem območju pred 1.1.1905 le italijanska delegacija zahteva 1.1.1914 in ga opravičuje z začetkom vojne. Posledica tega sklepa je bila, da je do 31.7.1919 slovenska vojska zapustila Celovec in se umaknila v cono A. Zaradi ponovnega popuščanja Italiji za kar 77 %, je bil na koncu sprejet sklep, da lahko glasujejo tisti, ki so imeli pred 1.1.1912 stalno prebivališče v coni glasovanja. Baker priznava, da je taka odločitev pristranska in krivična, saj je pri drugih plebiscitih veljala meja 1900, 1904 ali 1905.

Končni dogovor glede pogojev plebiscita:

- ❖ Cono A okupirajo jugoslovanske, cono B pa avstrijske čete.

- ❖ Vojska v obeh plebiscitnih conah izvršuje svoje naloge pod nadzorstvom Plebiscitne komisije in v številu, ki se komisiji za vzdrževanje reda in miru zdi potrebno. Vojsko naj se čim prej nadomesti s policijskimi silami, dopolnjenimi (novačenimi) na mestu služenja.
- ❖ Plebiscit v coni A bo izveden najkasneje v 3 mesecih potem, ko mirovna pogodba z Avstrijo stopi v veljavo in na dan, ki ga bo določila Plebiscitna komisija. Če bo plebiscit v coni A odločen za Jugoslavijo, se 3 tedne po razglasitvi rezultatov Cone A, izvrši še plebiscit v coni B.
- ❖ Medzavezniška plebiscitna komisija bo sestavljena iz: 4 članov, ki jih bodo imenovali ZDA, Francija, Velika Britanija in Italija, 1 bo imenovala Avstrija in 1 Država SHS. Pri razpravah o vprašanjih, ki se tičejo cone A se jim pridruži predstavnik Države SHS in pri razpravah o vprašanjih, ki se tičejo le cone B predstavnik Avstrije.
- ❖ Za glasovalno pravico v posamezni plebiscitni coni je bilo potrebno izpolniti pogoje:
 - a) starost 20 let ali več na dan 1. 1. 1919
 - b) imeti 1. 1. 1919 na plebiscitnem ozemlju stalno bivališče
 - c) biti rojen v tem predelu ali imeti že pred 1. 1. 1912 stalno prebivališče

Italija je s svojimi vojniki na željo Avstrijcev že v juniju 1919 okupirala Celovško kotlino severno od Celovca, kar je pomenilo vsekakor velik pritisk sovražne vojske na Slovence, ki se je nahajala takoj za plebiscitno mejo. Pod pritiskom sovražne vojske, v tem primeru italijanske, pa prebivalci ne morejo svobodno izraziti svoje odločitve, zato je izvedba plebiscita pod takimi pogoji nedemokratska in nelegitimska. Italija je bila z vso močjo zainteresirana za rešitev koroškega vprašanja v prid Avstrije. Prvič zaradi tega, da bi imela ozemeljsko in gospodarsko čim slabotnejšo sosedo na vzhodu in drugič, ker si je brezkompromisno prizadevala za pridobitev vseh ozemelj zase ali za Avstrijo, po katerih vodijo komunikacijske poti, predvsem železnice. To je bil tudi osnovni razlog, da so Kanalsko in Ziljsko dolino izvzeli iz končnih razmejitvenih razprav. Že iz teh razlogov Italija in ker je bila neposredna sosedo obeh držav v sporu, sploh ne bi smela sodelovati pri kakršnemkoli odločanju o tem vprašanju, kaj šele, da bi imela svojega člana v plebiscitni komisiji! To je edinstven primer v primerjavi z drugimi plebiscitnimi komisijami po 1. svet. vojni, kjer nikoli niso komisije sestavljali predstavniki držav, ki bi bile kot sosedo neposredno zainteresirane vplivati na odločitve v svoj prid. Na temelju 49. in 50. člena **senžermenske mirovne pogodbe** z dne 10. 9. 1919 je bil na Koroškem za 10.10.1920 razpisan plebiscit v coni A. Saintgermainška pogodba je določala, da bi moral plebiscit biti izveden najkasneje v šest mesečnem roku. Pred plebiscitom sta obe strani izvajali intenzivno propagando. Avstrijska propaganda je poudarjala predvsem ekonomske koristi za ohranitev enotnosti celovške kotline, sklicevala pa se je tudi na koroško deželno zavest in na bratstvo med slovensko in nemško govorečimi prebivalci Koroške. Poudariti je potrebno, da

je avstrijska propaganda uporabljala slovenski jezik in zagotavljala, da bo v Republiki Avstriji po plebiscitu užival enakopraven status z nemščino. Jugoslovanska (oz. slovenska) stran je po drugi strani nastopala skoraj izključno z argumenti, ki so poudarjali narodno zavest, in je bila izrazito protinemško usmerjena. Šele v zadnjih tednih pred plebiscitom se je usmerila tudi h gospodarskim vprašanjem, vendar je bila pri tem precej nespretna. Bolj kot protislovenska je bila avstrijska propaganda antijugoslovanska in je razmere v Kraljevini SHS prikazovala kot kaotične. Za slovensko stran pa bi lahko rekli, da ni znala dovolj izkoristiti politične nestabilnosti mlade avstrijske republike in njenega nezavidljivega položaja v mednarodni skupnosti za svojo propagando. 10. oktobra 1920 je bil izveden plebiscit v coni A. Za Avstrijo je glasovalo 59,1 % (22.055 volivcev), za Kraljevino SHS pa 40,9 % (15.279) volivcev. Glasovi za Jugoslavijo so prihajali večinoma iz južnega brega Drave. Podrobnejša analiza rezultatov pokaže, da je precejšen del Slovencev glasoval za Avstrijo.

(http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.htm)

Vsi upravičenci	Volilna udeležba	za SHS		za Avstrijo		niso glasovali		neveljavne glasovnice	
		Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
39.307	95,79	15.279	40,96	22.025	59,04	1.671	4,25	332	0,84

Tabela 3: Rezultati plebiscita 10. 10. 1920
(Ude, 1970)

6.1 PORAZ NA PLEBISCITU VENDAR ZMAGA LIBELIČ

Meja med Avstrijo in kraljevino SHS je bila po plebiscitu dokončno določena, toda te dokončne odločitve niso hoteli sprejeti v vasi Libeliče, nad Dravogradom, ki je bila s plebiscitom priključena Avstriji, ne glede na to, da je večina v tem kraju glasovala za takratno kraljevino SHS.

Slovenci smo na plebiscitu doživeli boleč poraz in izgubo dveh tretjin koroškega ozemlja. Libeliška zgodba pa je nekaj povsem drugega. Je izraz svojevrstnega upora, neukrotljive narodne zavesti in pokončne zmage. Že pred usodnim letom 1920 so bile Libeliče pomembno občinsko središče z vsemi upravnimi, obrtno-trgovinskimi in drugimi inštitucijami. Vsi so kraju napovedovali lepe razvojne možnosti, toda čas se je za Libeličane nenadoma ustavil natanko 10. 10. 1920, na dan koroškega plebiscita. Kljub velikonemškemu pritisku in organizirani plebiscitni propagandi, ki je skoraj po vsej Koroški temeljito pometla s slovensko nacionalno zavestjo, se libeliški kmetje niso uklonili. Plebiscitni rezultat je pokazal, da se je večina Libeličanov odločila za takratno SHS. Toda v okviru Avstrijske zmage so se morali Libeličani pustiti podjarmiti Avstriji. Vas je razmejitevna komisija namreč nasilno priključila Avstriji. In ko so celovškemu deželnemu zboru nazdravljali v silnem zanosu zmagoslavja, ja v majhnih obrobnih zavednih Libeličah padel prvi

mejniki. Krajanje vasi so se uprli, vsak dan so ruvali mejnike, rezali bodečo »državno« žico, se upirali orožnikom in avstrijski upravi, prirejali protestne shode in zborovanja, se povezali s slovenskim zaledjem. Upor je rodil zmago. Avstrijci so se naveličali nenehnih pritiskov in nemirov in Avstrija je popustila. 1. oktober 1922 je pomenil dokončno vrnitev v domovino. Tako je bila to edina sprememba meje, ki nima podlage v Saint-Germainski pogodbi in, ki je nastala kot izjema od plebiscita.

(<http://www.libelice.si/wp/index.php/predstavitev/plebiscit/>)

7 RAZLOGI ZA PORAZ NA PLEBISCITU

a) Narodna zavest ni bila dovolj razvita

Zaradi germanizacije, stoletnega zatiranja in diskriminiranja je velik del koroških Slovencev dobil občutek manjvrednosti in je dajal prednost vsemu kar je bilo nemškega. Na dan glasovanja ta del koroških Slovencev narodno ni bil dovolj prebujen in je glasoval za Republiko Avstrijo. Res, da se je ob koncu prve svetovne vojne že močno začelo poudarjati načelo o pravici narodov do samoodločbe in so tudi koroški Slovenci začutili, da prihaja novo obdobje, v katerem ljudje terjajo spoštovanje temeljnih človekovi pravic in svoboščin. Toda preko noči se vsi Slovenci niso mogli otresti posledic raznarodovanja.

b) Socialna struktura

Koroški Slovenci v coni A so bili pretežno kmetje, dninarji in delavci. Kmetje so bili še najbolj zavedni in so večinoma glasovali za SHS. Delavci pa so bili močno odvisni od Nemcev, ki so imeli v rokah ogromna posestva, gozdove, industrijo, obrt, trgovine itd. Ti gospodje so gotovo vplivali na podrejene. Povrh vsega so bili slovenski delavci v večini včlanjeni v avstrijsko socialdemokratsko stranko. Ta je za svoje člane postavila parolo »Za enotno Koroško, Za Avstrijo«. Potem je tukaj tudi dejstvo da so bili Korošci bolj navezani na Celovec kot gospodarsko središče med kranjsko pa so vendarle bile Karavanke kot naravna ovira.

c) Odhod čet SHS iz cone A

Po sklepu plebiscitne komisije, da tri tedne pred plebiscitom čete SHS zapustijo območje je ravno tako kvarno vplival na svobodo glasovanja, posebno na odločitev manj zavednih Slovencev. Pri slednjih je avtoriteta kraljevine SHS močno padla, ker so jugoslovanske čete morale zapustiti plebiscitno območje italijanska vojska pa je ostala na mejah plebiscitnega območja tako so si razlagali da jugoslovanska stvar ne stoji dobro.

d) Prisotnost močnih italijanskih čet na Koroškem

V okolici Beljaka in vzdolž plebiscitnega ozemlja. Nemški propagatorji so tudi širili novice, da bodo omenjene sile zasedle cono A če zmaga slovenska stran.

e) Celovec stalen sedež Plebiscitne komisije

Koroški Slovenci se niso mogli otresti bojazni, da bo Plebiscitna komisija opravila svoje delo iz istega mesta (imenovanega vedno Klagenfurt na prvem mestu pred Celovec) od koder je že pred prvo svetovno vojno izhajala s prav posebno močno germanizacijo in diskriminacijo v škodo koroških Slovencev. Kot primer lahko navedemo, da je vse razglase v cono A vedno natisnila in objavila tako, da je bilo na prvem mestu napisano besedilo v nemščini in nato v slovenščini. Tako ravnanje komisije je imelo psihološki vpliv zlasti na tiste manj zaveden Slovence, češ da ima jezik njihovih gospodarjev tudi po mnenju Plebiscitne komisije večjo vrednost, kot jo ima slovenščina.

f) Avstrijsko nemška propaganda

Avstrijsko nemška propaganda je imela več sreče pri svojem delu kot pa slovenska. To je treba priznati ne le zaradi večje spretnosti ampak tudi iz razloga, ker tisti narodno manj zavedni Slovenci, niso imeli kaj prida zaupanja v Slovensko propagando ampak so slepo nasedali nemški. Koroški deželni zbor je na seji 20. Septembra 1920, torej 12 dni pred glasovanjem sklenil slovesno obljubo, »da hoče slovenskim rojakom ohraniti zdaj in vselej njihovo jezikovno in narodno posebnost. Te obljube deželni zbor ni izpolnil nikoli in tudi danes je ne.

Slika 12: Avstrijsko-nemška propaganda pred plebiscitom
<http://www.dlib.si/v2/Details.aspx?URN=URN:NBN:SI:IMG-3EUAUX7>

g) Ni bilo slovenske države, ampak je bila jugoslovanska

Pri koroškem plebiscitu glasovalci niso imeli izbire med republiko Avstrijo in republiko Slovenijo, ampak med republiko Avstrijo in kraljevino SHS. Slovenci nismo imeli lastne suverene države, bili smo združeni, z izjemo koroških, beneških in primorskih Slovencev, v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. V sodobnem svetu je država po meddržavnem pravu še vedno najvišja politična organizacija za katero težijo narodne skupnosti. Lastna država je edino jamstvo za obstoj naroda. Kraljevina SHS pa se je od obdobja koncem prve svetovne vojne pa do plebiscita razvila v centralistično urejeno enotno državo v kateri je v Sloveniji zamrlo ne le gibanje za nastanek suverene države ampak tudi politična avtonomija, ki so jo Slovenci ustvarili ob razpadu avstro-ogrske monarhije. Sicer ta trditev drži ampak dejstvo je da smo se Slovenci kot narod v kraljevini Jugoslaviji dobro razvijali in smo bili eden izmed konstitutivnih narodov.

h) Kraljevina SHS ni bila privlačna za vse Slovence

Avstrijsko nemška propaganda je spretno izkoristila vse okoliščine glede katerih je sodila, da je kraljevina SHS v primerjavi z republiko Avstrijo na slabšem. Trdila je da je Avstrija demokratično urejena država, republika, narodno enotna država, brez vojaške obveznosti s prebivalstvom, ki je pretežno rimsko-katoliške vere, ter da se bodo koroški Slovenci v Avstriji narodno svobodno razvijali. Glasovati za kraljevino SHS bi pomenilo po njihovo pripasti državi, ki je mlada, neurejena, centralistična, nemirna, narodno mešana država v kateri so najštevilčnejši in najmočnejši Srbi, kateri so pravoslavne vere in imajo v centralističnem ustroju glavno besedo.

8 SKLEP

Diplomsko delo zaokrožujemo pri narodni zavesti – kot smo ga začeli – kakor koli obrnemo, je odigrala svojo vlogo v tem za naš narod nesrečnem poglavju zgodovine. Prav je, da se zavedamo, da pripadamo krogu ljudi, ki deli iste običaje, navade, jezik in kulturo in temu krogu ljudi se reče Slovenci. Lahko se le vprašamo, kaj bi se zgodilo, če ne bi bilo dejanj nekaterih odločnih mož, le njim se lahko zahvalimo, da je vsaj del slovenske zemlje ostal naš.

Skozi izdelavo naloge sem prišel do zanimivih ugotovitev predvsem pa se sprašujem tako kot še mnogi kako, da ta del naše zgodovine ni podrobneje opisan v sklopu osnovnošolskega ali srednješolskega izobraževanja. Lepo je, da vemo vse o utemeljiteljih slovenske književnosti in umetnosti ampak prav se mi zdi, da bi nekaj vedeli tudi o ljudeh, ki so za to državo ali narod dali največ kar je bilo možno dati to je svoje življenje.

Diplomsko delo »Boji za Koroško 1918/1919 in koroški plebiscit 1920« opredeljuje pomembnejše dogodke, ki so prispevali k oblikovanju današnje slovenske meje ter

dogodke, ki so prispevali k dejstvu, da je del slovenskega prebivalstva ter del slovenske zemlje, ki ima za naš narod še poseben pomen ostal zunaj narodne matice. V diplomskem delu sem se dotaknil kratke zgodovine, ker se mi zdi, da se proučevanja koroškega vprašanja ni moč lotiti brez poznavanja zgodovine obravnavanega območja. Na koroškem je nastala prva slovanska tvorba Samova plemenska zveza po njenem razpadu pa kneževina Karantanija. Obred ustoličevanja knezov pa se je obdržal vse do 15. stoletja. Zanimivo, da je prva pisana zahteva za zedinjeno Slovenijo prišla ravno iz Koroške iz območja, kateremu se je nekoč reklo slovenska Koroška, navkljub nemškemu negiranju tega imena, danes pa na tem območju živi le še 10.000 ljudi, ki se opredeljujejo za Slovence. Ob razpadu avstro-ogrske monarhije po koncu prve svetovne vojne sta nastali novi državi Nemška Avstrija in kraljevina SHS. Med novo nastalima državama ni bilo ločnice oziroma ni bila določena demarkacijska črta. Avstrijska vlada je Koroško z zakonom določila in proglasila za Avstrijsko ozemlje. Koroška je bila zaradi ne povsem določene narodnostne meje, še posebej kočljivo ozemlje, ki sta si ga lastili obe novi državi. Vprašanja ni bilo moč rešiti le po politični poti in z diplomacijo, ampak je bilo potrebno vojaško ukrepati, na kar pa nova vlada v Ljubljani ni bila povsem pripravljena, njene pasivne odločitve pa so imele na kasnejši razvoj dogodkov katastrofalen učinek. V diplomskem delu sem opisal položaj Slovencev na Koroškem pred in med prvo svetovno vojno. Podrobno sem opisal tudi potek vojaških bojev v letih 1918 in 1919 ter vloge ključnih slovenskih mož v bojih za koroško. Dotaknil sem se tudi srbskih prostovoljnih in rednih enot v koroških boji, saj so te večkrat povsem neutemeljeno deležne negativnih kritik v zvezi z omenjenimi boji. Ugotovil sem, da je bil doprinos teh enot predvsem pozitiven.

Na žalost sem prišel do ugotovitve, da so bili člani narodne vlade v Ljubljani, ki niso delovali v korist Slovencev, ravno tako je kar nekaj naših sonarodnjakov na koroškem obrnilo hrbet svojemu narodu.

Na Koroškem so se pokazale in se tudi danes kažejo posledice stoletnega nemškega socialnega in nacionalnega pritiska. Koroški Slovenci so postali v večji meri ravnodušni zaradi strahov pred gospodarskimi pritiski in odvisnostjo od svojega nemškega gospodarja. Na žalost lahko ugotovimo, da ni bilo odločnih in hrabrih ljudi, ki bi šli po poti Maistra, Malgaja, Lavriča ter ostalih slovenskih borcev. Slovenci pa smo lahko spoznali, da smo v tem prelomnem obdobju obkroženi s sovražniki ter neiskrenimi in zahrbtnimi sosedi in da te sosednje niso vedno le prijatelji. Prav je, da se svojih napak zavedamo, da jih v prihodnje ne bi več ponavljali.

9 VIRI IN LITERATURA

- Fischer, J. et al. (2005). *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gradnik, V. (1981). *Primorski prostovoljci v boju za severno mejo*. Koper: Lipa.
- Hartman, B. (1998). *Rudolf Maister, general in pesnik*. Ljubljana: DZS.
- Ude, L. (1970). *Koroški plebiscit – razprave in članki*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Malgaj, F. (ur. Kranjc, M. F.) (2009). *Vojni spomini: 1914–1919*. Maribor: Pro-Andy.
- Perovšek, J. (1998). *Slovenska osamosvojitve v letu 1918. Študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Ljubljana: Modrijan.
- Potočnik, D. (2008). *Zgodovinske okoliščine: delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju*. Ljubljana: Koščak.
- Sienčnik, L. (1987). *Koroški plebiscit 1920*. Maribor: Obzorja.
- Švajncer, J. J. (1990). *Slovenska vojska 1918–1919*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Ude, L. (1977). *Boj za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Obzorja.
- Čepič, Z. (1979). *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bernik B., V. (2005). *Slovenska vojaška zgodovina*. Ljubljana: ministrstvo za obrambo.
- Neizdana knjiga Koroški plebiscit 1920.
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Norik_rimska_provinca, dostopno: 7. 5. 2011
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Samova_plemenska_zveza, dostopno: 7. 5. 2011
- <http://sl.wikipedia.org/wiki/Karantanija>, dostopno 7.5. 2011
- http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/koroski_plebiscit.html, dostopno 16. 5. 2011
- članek general majorja Marjana F. Kranjca objavljeno na spletni strani <http://users.volja.net/marijankr/clanki-c61.html>, dostopno 2. 6. 2011
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Prva_svetovna_vojna, dostopno 11. 5. 2011
- <http://www.libelice.si/wp/index.php/predstavitev/plebiscit/>, dostopno 18. 5. 2011